

Betaalbaarheid van cursusactiviteiten bij Centra voor de Kunsten

Een verkenning naar de financiële
toegankelijkheid van huishoudens bij
de beoefening van culturele en/of
sportieve activiteiten

Nibud, 2009

Uitgevoerd in opdracht van het Ministerie van
Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Betaalbaarheid cursusactiviteiten bij Centra voor de Kunsten

Een verkenning naar de financiële
toegankelijkheid van huishoudens bij
de beoefening van culturele en/of
sportieve activiteiten

Nibud, 2009

Uitgevoerd in opdracht van het Ministerie van
Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Met dank aan Kunstconnectie, Kunstfactor en
Cultuurnetwerk Nederland

Voorwoord

Het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW), directie Kunsten, wil meer inzicht in de betaalbaarheid van actieve kunstbeoefening voor huishoudens met een laag inkomen. Het ministerie heeft het Nibud gevraagd om hier een onderzoek naar te verrichten. Het Nibud heeft in dit rapport vanuit de aanwezige expertise over bestedingen van huishoudens getracht deze problematiek inzichtelijk te maken. Het ministerie van OCW is opdrachtgever van dit onderzoek. De begeleidingscommissie bestaat uit Joost Kuggeleijn (OCW), Robert Oosterhuis (OCW), Ap de Vries (directeur Kunstconnectie), Tom de Rooij (directeur Kunstfactor), Lydia Jongmans (VNG) en Maarten Koornneef (VWS).

Naast actieve kunstbeoefening is het ook interessant om een inschatting te kunnen maken van de betaalbaarheid van de kosten van sportbeoefening voor huishoudens met een laag inkomen. Zeker omdat het voor veel van deze huishoudens waarschijnlijk aankomt op een keuze voor een van de twee, sport- of actieve kunstbeoefening. Daarom wordt in dit rapport naast de betaalbaarheid van actieve kunstbeoefening ook kort besproken wat dit betekent voor de betaalbaarheid van sportbeoefening.

Inhoud

VOORWOORD	5
INHOUD	6
1. INLEIDING	8
1.1 CENTRALE VRAAG.....	8
1.2 KERN VAN HET ONDERZOEK: BESTEDINGSRUIMTE	8
1.3 FOCUS VAN HET ONDERZOEK: ACTIEVE KUNSTBEOEFENING	10
1.4 BEGRIPPEN	11
1.5 LEESWIJZER	11
2. METHODE.....	14
2.1 INLEIDING	14
2.2 BESTEDINGEN VAN HUISHOUDENS.....	14
2.2.1 Inleiding.....	14
2.2.2 Inkomsten	15
2.2.3 Basispakket.....	15
2.2.4 Restpakket.....	15
2.2.5 Uitgavensoorten.....	16
2.2.6 Begrotingen	16
2.3 ACTIEVE KUNSTBEOEFENING	16
2.3.1 Disciplines.....	16
2.3.2 Gemiddelde uitgaven aan actieve kunstbeoefening.....	17
2.4 TEGEMOETKOMINGEN VOOR SOCIAAL-CULTURELE ACTIVITEITEN	17
3 BESTEDINGSRUIMTE VAN HUISHOUDENS	20
3.1 INLEIDING	20
3.2 BESTEDINGSRUIMTE	20
3.2.1 Alleenstaanden	22
3.2.2 Paren zonder kinderen	23
3.2.3 Eenoudergezinnen.....	23
3.2.4 Paren met kinderen	23
3.2.5 Huishoudens onderling vergeleken	23
4. ACTIEVE KUNSTBEOEFENING.....	26
4.1 INLEIDING	26
4.2 KOSTEN ACTIEVE KUNSTBEOEFENING	26
4.2.1 Bestaand cijfermateriaal	26
4.2.2 Recente inventarisatie tarieven lesuren	27
4.2.3 Contacturen, duur cursus en groepsgrootte	29
4.2.4 Bijkomende kosten	29
4.2.5 Gezinskorting.....	32
4.2.6 Vergelijking cijfermateriaal	33
4.3 KOSTEN VAN SPORTBEOEFENING	34

4.4	TEGEMOETKOMING SOCIALE EN CULTURELE PARTICIPATIE	35
4.5	CONCLUSIE	37
5.	BETAALBAARHEID VAN ACTIEVE KUNSTBEOEFENING	38
5.1	INLEIDING	38
5.2	BETAALBAARHEID VAN ACTIEVE KUNSTBEOEFENING	38
	<i>5.2.1 Betaalbaarheid en gemiddelde uitgaven aan cultuurdeelname</i>	<i>38</i>
	<i>5.2.2 Betaalbaarheid van recent geïnventariseerde tarieven en bijkomende kosten</i>	<i>39</i>
	<i>5.2.3 Na uitgaven uit het basispakket</i>	<i>41</i>
	<i>5.2.4 Na uitgaven uit het restpakket</i>	<i>42</i>
	<i>5.2.5 Als enkel de kinderen deelnemen</i>	<i>42</i>
	<i>5.2.6 Lokale tegemoetkomingen</i>	<i>44</i>
5.4	BETAALBAARHEID VAN SPORTBEOEFENING	45
5.5	CONCLUSIE	46
6.	SAMENVATTING	48
	INHOUDSOPGAVE BIJLAGEN	I
	BIJLAGE 1: BEGROTINGEN	II
	BIJLAGE 2: RESULTATEN BESTEDINGSRUIMTE	I
	BIJLAGE 3: VERANTWOORDING BEREKENING INKOMSTEN	I
	BIJLAGE 4: VERANTWOORDING BEREKENING UITGAVEN	II
	BIJLAGE 5: UITGAVEN AAN KUNSTBEOEFENING	VII

1. Inleiding

Vijf en een half miljoen mensen beoefenen een of meer vormen van amateurkunst (Kunstfactor, 2007). Gemiddeld varieert de tijd die aan kunstbeoefening besteed wordt tussen 154 en 460 minuten per week. 925.000 kunstbeoefenaars volgen lessen, waarvan ongeveer de helft bij een Centrum voor de Kunsten en de andere helft hebben les bij particuliere docenten. Vaak zijn er kosten verbonden aan het volgen van lessen en vaak ook aan de aanschaf en het onderhoud van instrumenten, materialen en kleding. De vraag die hierbij gesteld kan worden is of iedereen die graag mee zou willen doen aan kunstbeoefening, dat ook kan betalen.

1.1 Centrale vraag

In dit rapport wordt dieper ingegaan op de betaalbaarheid van actieve kunstbeoefening in cursusverband bij Centra voor de Kunsten. Het spitst zich met name toe op de financiële ruimte voor het actief beoefenen van kunst zonder professioneel oogmerk.

De centrale vraag van dit onderzoek luidt:

Hoe is het met de betaalbaarheid gesteld van actieve kunstbeoefening bij Centra voor de Kunsten en/of sportbeoefening voor diverse typen huishoudens in Nederland?

Voor de beantwoording van de centrale vraag zijn antwoorden nodig op de volgende deelvragen: Welke bestedingsruimte hebben verschillende huishoudens? Wat zijn noodzakelijke uitgaven en welke uitgaven komen daar vaak nog bij? Nader kijkend naar het begrip actieve kunstbeoefening: Wat wordt hiermee bedoeld en welke vormen van actieve kunstbeoefening zijn er? Hoeveel kost actieve kunstbeoefening en welke tegemoetkomingen voor huishoudens met een beperkt inkomen zijn er voor deze kosten?

1.2 Kern van het onderzoek: Bestedingsruimte

In het Armoedebericht 2008 van het CBS/SCP is aangegeven dat in 2008 verwacht wordt dat 7,6 procent van de huishoudens in Nederland onder de lage-inkomensgrens leeft. Deze lage inkomensgrens ligt onder het sociaal minimum dat is vastgesteld op 105 procent van het minimuminkomen.

In dit rapport worden drie kerngegevens gebruikt waarmee de bestedingsruimte van huishoudens in kaart wordt gebracht, te weten huishoudtypen, inkomensniveaus en huren. De insteek is vooral de vergelijkbaarheid van huishoudens onderling. De samenstelling van de voorbeeldhuishoudens sluit aan op de manier waarop het Nibud

regelmatig rapporteert over bestedingen van huishoudens met een minimuminkomen. Bij eenoudergezinnen en alleenstaanden komt een laag inkomen relatief vaak voor. In dit onderzoek zijn de volgende huishoudtypen onderzocht:

- Alleenstaande onder de 65 jaar;
- Alleenstaande, 65 jaar of ouder;
- Eenoudergezin met 1 kind van 8 jaar;
- Eenoudergezin met 2 kinderen van 6 en 14 jaar;
- Eenoudergezin met 3 kinderen van 10, 12 en 14 jaar;
- Echtpaar jonger dan 65 jaar;
- Echtpaar, 65 jaar of ouder;
- Echtpaar met 1 kind van 8 jaar;
- Echtpaar met 2 kinderen van 6 en 14 jaar;
- Echtpaar met 3 kinderen van 10, 12 en 14 jaar.

Voor elk van de huishoudens worden berekeningen gemaakt bij de volgende inkomens:

- netto minimuminkomen (WWB- of AOW-uitkering);
- 110% van het netto minimuminkomen;
- 120% van het netto minimuminkomen;
- 150% van het netto minimuminkomen.

De inkomensniveaus van vanaf 110 procent van het minimum liggen boven het sociale minimum (105 procent) en boven de lage-inkomensgrens (bijstandsniveau 1978). De keuze voor deze inkomensniveaus is mede gebaseerd op de manier waarop het Nibud regelmatig diverse gemeenten adviseert over hun minimabeleid. Veel gemeentelijke regelingen worden aangeboden aan huishoudens die een inkomen hebben tot 110 of tot 120 procent van het minimum. Ter vergelijking is ook een inkomensniveau van 150 procent van het minimum in de berekeningen betrokken.

De besteedbare inkomens van huishoudens met deze inkomensniveaus lagen in 2006 tussen 12 en 27 duizend euro per jaar. De meest recente beschikbare cijfers van het CBS over de inkomensverdeling van particuliere huishoudens over het jaar 2006 wijst het volgende uit: Er zijn ongeveer vierhonderdduizend huishoudens met een besteedbaar inkomen tot 10 duizend euro per jaar. In de categorie 10 tot 20 duizend euro per jaar vallen ongeveer 1,8 miljoen huishoudens. Van 20 tot 30 duizend euro per jaar zijn dat nog eens 1,6 miljoen huishoudens (CBS, 2009). Volgens ramingen van het SCP is het aantal huishoudens met een inkomen onder de lage inkomensgrens gedaald tussen 2006 en 2008 van 9,3 naar 7,6 procent (Armoedebericht, CBS/SCP, 2008).

De woonlasten vormen in de meeste huishoudens de grootste uitgavenpost op de begroting. Om het effect van de hoogte van de woonlasten zichtbaar te maken, worden voor twee huren begrotingen gemaakt. Er is gekozen voor een gemiddelde huur en een huur die anderhalf keer zo hoog ligt. Het gemiddelde is afhankelijk van huishoudsamenstelling en inkomensniveau.

De gekozen huurprijzen zijn als volgt: Een alleenstaande heeft een gemiddelde huur van 313 euro per maand bij een inkomen van minder dan 150 procent van het minimum. Bij het hoogste inkomensniveau is dat 352 euro. Meerpersoonshuishoudens hebben een gemiddelde huur van 381 euro. Hierbij maakt het inkomen tot en met 150 procent van het minimum geen verschil. De bovengemiddelde huur komt hiermee respectievelijk op 469 euro, 528 euro en 571 euro.

De huurprijzen die onder de kwaliteitskortingsgrens (348,99 euro, juli 2008) vallen worden zo volledig mogelijk door de huurtoeslag vergoed. Een kwart van de huurwoningen heeft een huur onder deze grens. Dit blijkt uit de huurenquête van het CBS. Zie voor een uitgebreidere toelichting de verantwoording van de uitgaven in bijlage 4. Hogere huurprijzen tot aan de eerste aftoppingsgrens (499,51 euro) worden gedeeltelijk vergoed door de huurtoeslag. 54 procent van de huurwoningen valt in deze categorie. 15 procent van de huurwoningen waarbij nog wel recht is op huurtoeslag (631,73 euro) valt hierboven. De overige 6 procent valt hierboven. Geen enkele van de voorbeeldhuishoudens in dit rapport valt in deze categorie.

De gemiddelde huur van de alleenstaande voorbeeldhuishoudens valt dus in de laagste categorie waar een kwart van de huurwoningen deel van uitmaakt. De gemiddelde huur van meerpersoonshuishoudens valt dus in de categorie waar 54 procent van de huurwoningen deel van uitmaakt. Evenals de bovengemiddelde huur van alleenstaanden. De bovengemiddelde huur van de meerpersoonshuishoudens in deze rapportage valt in de categorie waar 15 procent van de huurwoningen deel van uitmaakt.

1.3 Focus van het onderzoek: actieve kunstbeoefening

Actieve kunstbeoefening valt grofweg in te delen in kunstbeoefening aan de diverse Centra voor de Kunsten, in verenigingsverband of bij particuliere instellingen of docenten. Er zijn verschillende disciplines te onderscheiden. Daarover in het volgende hoofdstuk meer. Voor wat betreft de kosten valt er grofweg het onderscheid te maken in de kosten in verband met lessen en de kosten in verband met de aanschaf en het onderhoud van instrumenten, materialen en kleding. In dit rapport wordt vooral gekeken naar de kosten van actieve kunstbeoefening in verband met cursusgeld bij de diverse Centra voor de Kunsten. Naast deze kosten wordt ook gebruik gemaakt van beschikbare cijfers over de uitgaven aan cultuurdeelname. Meer hierover volgt in hoofdstuk 2.

1.4 Begrippen

Het *minimuminkomen* is het inkomen op WWB-niveau (bijstandsuitkering) of AOW-niveau. Daarnaast worden inkomensniveaus van 110, 120 en 150 procent van het minimum genoemd. In het volgende hoofdstuk wordt dieper ingegaan op de methodiek achter deze begrippen.

De *bestedingsruimte* van huishoudens wordt in deze rapportage berekend als het saldo van de inkomsten min de uitgaven. Er wordt onderscheid gemaakt naar de bestedingsruimte nadat enkel de noodzakelijke uitgaven zijn gedaan en de bestedingsruimte nadat een pakket aan uitgaven gedaan zijn die niet per se noodzakelijk zijn. In het volgende hoofdstuk wordt dieper ingegaan op dit onderscheid en wat hieronder verstaan wordt.

Onder *actieve kunstbeoefening* wordt het volgende verstaan: Het actief beoefenen van kunst zonder daarmee primair in het levensonderhoud te voorzien. Verderop in dit rapport wordt diverse malen de term actieve kunstbeoefening gebruikt. Vooral in relatie tot de kosten die hiermee gemoeid gaan of de gemiddelde bestedingen hieraan. Het doel is om iets te kunnen zeggen over de betaalbaarheid van actieve kunstbeoefening. Hierbij zijn we geïnteresseerd in actieve kunstbeoefening in brede zin; dat wil zeggen in alle vormen die er zijn. Aan de Centra voor de Kunsten, bij verenigingen of bij particuliere docenten of instellingen.

Als verderop in dit rapport gekeken wordt naar de gemiddelde kosten van *actieve kunstbeoefening* dan wordt voornamelijk gefocust op het cursusgeld voor lessen aan verschillende Centra voor de Kunsten. Als aan deze cijfers gerefereerd wordt of wanneer uitspraken worden gedaan gebaseerd op deze cijfers, dan wordt hierbij zoveel mogelijk vermeld dat het gaat om tarieven bij Centra voor de Kunsten.

1.5 Leeswijzer

Het rapport is als volgt opgebouwd. In hoofdstuk 2 wordt ingegaan op de onderzoeksmethode waarbij tevens de methodiek van begroten wordt beschreven. In hoofdstuk 3 wordt gekeken wat de voorbeeldhuishoudens in dit onderzoek op financieel gebied overhouden nadat alle noodzakelijke uitgaven uit het basispakket zijn gedaan. Ook worden voorbeelden gegeven van de bestedingsruimte als rekening wordt gehouden met extra uitgaven naast het basispakket. In hoofdstuk 4 wordt gekeken naar wat gemiddelde uitgaven zijn aan kunstbeoefening en wat de voorbeeldhuishoudens kwijt zijn voor actieve kunstbeoefening. Vervolgens wordt in hoofdstuk 5 de financiële betaalbaarheid van actieve kunstbeoefening toegelicht door de bestedingsruimte en de gemiddelde uitgaven aan actieve kunstbeoefening naast elkaar te leggen. In hoofdstuk 6 worden de bevindingen samengevat.

De begrotingen met een toelichting staan vermeld in een aantal bijlagen. Ook wordt in de bijlagen meer informatie gegeven over bronnen van de referentiecijfers en inkomensopbouw.

2. Methode

2.1 Inleiding

De bestedingsruimte van huishoudens in dit rapport is in kaart gebracht met behulp van de methode die het Nibud gebruikt om de noodzakelijke en gemiddelde uitgaven van huishoudens te beschrijven. De methode wordt beschreven in de volgende paragraaf.

Naast de bestedingsruimte van huishoudens, wordt voor de betaalbaarheid van kunstbeoefening ook gekeken naar de uitgaven aan kunstbeoefening en mogelijke tegemoetkomingen hiervoor. De gebruikte methoden en bronnen zijn verderop in dit hoofdstuk toegelicht.

2.2 Bestedingen van huishoudens

2.2.1 Inleiding

Om de bestedingsruimte van huishoudens te berekenen, wordt gebruik gemaakt van begrotingen. Uit deze begrotingen zijn de inkomsten en uitgaven van de huishoudens af te lezen.

De begrotingen in deze rapportage zijn gemaakt voor een aantal huishoudtypen met een bepaald inkomen in een huurwoning. Het zijn begrotingen voor groepen van huishoudens. De bedragen in de begrotingen zijn gemiddelden; in werkelijkheid zal de financiële situatie van een individueel huishouden er anders uitzien. De begroting laat dus niet zien in hoeverre een individueel huishouden een sluitende begroting heeft, maar laat zien in hoeverre een groep huishoudens een sluitende begroting heeft. Bij het opstellen van de begrotingen wordt geen rekening gehouden met schulden. Dat betekent dat als er sprake is van schulden er een gedeelte van de beschikbare bestedingsruimte voor aflossing gereserveerd zou moeten worden.

Alle begrotingen zijn maandbegrotingen waarbij de inkomsten en uitgaven zijn omgerekend naar gemiddelde maandbedragen. In de praktijk kunnen er flinke verschillen zijn tussen de maanden van het jaar. Vakantiegeld wordt vaak eenmaal per jaar uitgekeerd, maar wordt in deze rapportage omgerekend naar een maandelijks bedrag.

Hieronder wordt eerst ingegaan op de berekening van de inkomsten. De uitgaven vult het Nibud in volgens de methode van het basispakket en het restpakket. De methodiek wordt hieronder toegelicht.

2.2.2 Inkomsten

Bij de verschillende huishoudens zijn begrotingen gemaakt voor vier inkomensniveaus: minimuminkomen (WWB/AOW-uitkering), 110 procent van het netto minimuminkomen, 120 procent en 150 procent van het netto minimuminkomen.

In deze rapportage wordt uitgegaan van het totaal besteedbaar maandinkomen. Dit bestaat uit alle inkomsten van het huishouden, zoals netto salarissen, uitkeringen, kortingen op de belasting, huurtoeslag, vakantiegeld en kinderbijslag. Er wordt vanuit gegaan dat huishoudens gebruik maken van alle regelingen die op hen van toepassing zijn met uitzondering van individuele bijzondere bijstand. In de praktijk komt het regelmatig voor dat huishoudens geen gebruik maken van inkomensondersteunende maatregelen.

In bijlage 3 staat aanvullende informatie over de gekozen uitgangspunten bij de verschillende inkomensniveaus beschreven.

2.2.3 Basispakket

Het basispakket omvat alle uitgaven die als noodzakelijk kunnen worden beschouwd. In het basispakket zijn kosten opgenomen die een huishouden moet maken voor wonen, kleden, voeden, gezondheid, zekerheid (verzekeringen) en informatie (telefoon, internet en tv). Het pakket wordt in overleg met anderen (bijvoorbeeld de Sociale Alliantie) regelmatig aangepast. Vanaf 2006 maakt een computer met internetaansluiting deel uit van het basispakket voor alle huishoudens. Sinds 2002 is een computer al onderdeel van het basispakket voor gezinnen met kinderen vanaf 6 jaar. Voor iedere kostenpost is een minimumprijs genomen. Zie bijlage 4 voor de samenstelling van het basispakket.

Naast de noodzakelijke uitgaven van het basispakket zijn er in individuele gevallen moeilijk of niet-vermijdbare uitgaven. Dit zijn uitgaven die voor een bepaald persoon onontkoombaar zijn. Voorbeelden hiervan zijn de afbetaling van een lening, hoge energiekosten door slechte isolatie of dieetkosten. In de begrotingen is uitgegaan van gemiddelde bestedingen van huishoudens, waarbij geen rekening is gehouden met individuele situaties. Mochten zich dergelijke moeilijk of niet-vermijdbare uitgaven voordoen, dan kan dit grote impact hebben op de bestedingsruimte van het betreffende huishouden.

2.2.4 Restpakket

Het bedrag dat overblijft nadat alle uitgaven uit het basispakket zijn gedaan, is bestemd voor vrije bestedingen. Alle vrije bestedingen vormen samen het restpakket. Huishoudens zijn vrij om het restpakket zelf in te vullen. Het geld kan besteed worden aan nieuwe uitgavenposten (vakantie of hobby) of aan extra uitgaven aan posten in het basispakket (extra voeding of kleding).

Om meer inzicht te geven in de financiële situatie van verschillende inkomensgroepen, is in deze rapportage een specifiek restpakket opgesteld zonder uitgaven aan cultuur of

sport. Vervolgens is berekend wat de kosten van die combinaties zijn voor het betreffende huishouden. In bijlage 4 staat het gekozen restpakket beschreven.

Het basis- en het restpakket verschilt per huishoudtype op een aantal punten. Een alleenstaande staat immers voor andere uitgaven dan bijvoorbeeld een gezin met jonge kinderen.

2.2.5 Uitgavensoorten

In alle begrotingen onderscheidt het Nibud drie soorten uitgaven:

- *Vaste lasten*: dit zijn uitgaven die regelmatig terugkomen. Er ligt meestal een contract aan ten grondslag. Voorbeelden zijn de huur, energiekosten en verzekeringen.
- *Reserveringsuitgaven*: dit zijn uitgaven die niet regelmatig voorkomen en waarvan de hoogte vooraf niet precies bekend is. Er moet in principe een bedrag voor gereserveerd worden. Voorbeelden hiervan zijn de kosten voor inventaris en kleding.
- *Huishoudelijke uitgaven*: dit zijn de steeds terugkerende uitgaven aan voeding, reiniging, persoonlijke verzorging e.d.

2.2.6 Begrotingen

Volgens de methodiek die hierboven staat beschreven, worden de begrotingen opgesteld op basis van het basispakket. Deze begrotingen staan in bijlage 1. Er resteert dan een bedrag dat kan worden besteed aan een restpakket. De resultaten per restpakket staan in bijlage 2. Deze resultaten geven weer wat de koopkracht is van dat huishoudtype bij de verschillende inkomensniveaus, rekening houdend met de landelijke en de lokale inkomensondersteunende regelingen.

2.3 Actieve kunstbeoefening

2.3.1 Disciplines

Er zijn verschillende indelingen te maken van actieve kunstbeoefening. Bij veel instellingen wordt een vijfdeling gehanteerd, namelijk: *muziek, dans, theater, beeldend en schrijven*. Een zesde discipline die vaker wordt genoemd is *audiovisueel* of *nieuwe media/multimedia*. Deze indeling is bijvoorbeeld gebruikt in het Bevolkingsonderzoek Sport en Cultuur 2005 door het W.J.H. Mulier Instituut (2006).

In het tijdsbestedingsonderzoek (TBO) en het aanvullend voorzieningenonderzoek (AVO), beide van het SCP, wordt een andere indeling gebruikt, namelijk: *schilderen/tekenen, boetseren/pottenbakken, zingen, bespelen van een muziekinstrument, toneelspelen/musical/ballet, fotograferen/filmen*.

In dit rapport wordt telkens uitgegaan van de eerste indeling in de vijf disciplines muziek, dans, theater, beeldend en schrijven. Waar mogelijk wordt onderscheid gemaakt naar individuele lessen en groepslessen.

2.3.2 Gemiddelde uitgaven aan actieve kunstbeoefening

Voor informatie over de gemiddelde uitgaven aan kunstbeoefening zijn in dit rapport enkele tabellen opgenomen uit het Bevolkingsonderzoek Sport en Cultuur 2005 van het W.J.H. Mulier Instituut uit oktober 2006. In dat onderzoek worden de uitgaven aan cultuurdeelname gepresenteerd. Het gaat hierbij om de uitgaven aan de door de respondent meest beoefende kunstzinnige activiteit.

Daarnaast wordt geput uit een inventarisatie van de gemiddelde cursustarieven van de activiteiten die diverse Centra voor de Kunsten aanbieden. Deze is die eind 2008 uitgevoerd door Cultuurnetwerk Nederland en Kunstconnectie. Omdat er bij actieve kunstbeoefening nog meer uitgaven zijn dan enkel het cursusgeld, zoals uitgaven aan instrumenten, materialen en kleding, zijn deze bijkomende kosten er bij geschat. Hoe dit is gedaan wordt beschreven in hoofdstuk 4.

2.4 Tegemoetkomingen voor sociaal-culturele activiteiten

Op landelijk niveau zijn inkomensondersteunende regelingen goed in kaart te brengen. Op lokaal niveau wordt er door gemeenten veel gedaan om minima te ondersteunen, echter deze regelingen variëren. Een deel van het lokale minimabeleid is meegenomen in de berekeningen in dit rapport. Een daarvan is kwijtschelding van gemeentelijke heffingen. Hiervoor is een gemiddelde genomen. Zowel wat betreft de kwijtscheldingsnorm als de hoogte van de heffingen.

Gemeentelijk minimabeleid is kent vaak verschillende regelingen. Veel voorkomende regelingen zijn:

- Collectieve ziektekostenverzekering;
- Een tegemoetkoming in de schoolkosten/peuterspeelzaal;
- Individuele bijzondere bijstand;
- Categorieale bijzondere bijstand voor ouderen, chronisch zieken en gehandicapten;
- Langdurigheidtoeslag;
- Witgoedregeling;
- Tegemoetkoming in de kosten van sociale participatie.

Vanzelfsprekend zijn deze regelingen belangrijk voor de besteedbare ruimte van huishoudens. Vooral regelingen ter ondersteuning van sociale en culturele activiteiten spelen bij de betaalbaarheid van actieve kunstbeoefening een belangrijke rol. Vaak gaat

het om een bepaald bedrag per persoon per jaar waar huishoudens tot een bepaalde inkomensgrens, vaak 110 of 120 procent van het minimum, recht op heeft. Soms zijn de regelingen speciaal gericht op minderjarige kinderen.

Over de regelingen van gemeenten ter ondersteuning van sociaal-culturele activiteiten zijn geen precieze gemiddelde cijfers bekend. Zowel het aantal gemeenten dat een dergelijke regeling heeft opgenomen in het minimabeleid als de uitvoering verschilt erg. De vergoedingen variëren van enkele tientallen euro's per jaar tot enkele honderden euro's. daarnaast variëren de activiteiten waarvoor de tegemoetkoming geldt en de manier waarop er wordt verstrekt (kortingen, declaraties, tegemoetkomingen). Bij de interpretatie van de resultaten is van belang om te bedenken dat dergelijke regelingen net het verschil kunnen maken of bepaalde vormen van kunstbeoefening wel of niet betaalbaar zijn. In hoofdstuk 4 is een inschatting gemaakt van de tegemoetkomingsregelingen bij enkele gemeenten.

Het huidige kabinet vindt het belangrijk om het aantal kinderen dat maatschappelijk niet meedoet om redenen van armoede te doen afnemen. Daartoe wordt in 2008 en 2009 jaarlijks 40 miljoen euro aan de algemene uitkering van het gemeentefonds toegevoegd. Het doel is om te bereiken dat meer kinderen uit arme gezinnen kunnen deelnemen aan sport, cultuur of andere activiteiten. Gemeenten die de maatschappelijke participatie van deze doelgroep wil verbeteren kunnen een convenant sluiten met het ministerie van Sociale Zaken. Veel gemeenten hebben inmiddels een convenant met het rijk gesloten.

3 Bestedingsruimte van huishoudens

3.1 Inleiding

In hoofdstuk 2 is de methode besproken die het Nibud hanteert om de bestedingsruimte van huishoudens te bepalen. Er wordt hierbij onderscheid gemaakt in noodzakelijkheid van uitgaven en een onderverdeling van uitgavenposten in hoofdcategorieën. De gemiddelde bedragen zijn vastgesteld op basis van cijfermateriaal van onder andere het CBS. Voor het inkomen wordt uitgegaan van het besteedbaar inkomen. Dat wil zeggen de netto uitkering of het netto loon plus alle heffingskortingen, toeslagen en landelijke tegemoetkomingen waar men recht op heeft.

Hieronder wordt per huishoudtype weergegeven wat de bestedingsruimte is nadat alle noodzakelijke uitgaven zijn gedaan. Ook wordt gekeken naar de bestedingsruimte nadat alle vrije bestedingen uit het samengestelde restpakket zijn gedaan. Het restpakket is een voorbeeld van uitgaven waaraan wat meer keuzevrijheid aan ten grondslag ligt dan aan de uitgaven uit het basispakket. Zie voor de specificatie van de uitgavenposten van dit restpakket paragraaf 2.2.3.

3.2 Bestedingsruimte

In onderstaande tabel wordt de bestedingsruimte van de voorbeeldhuishoudens weergegeven. Zowel nadat de noodzakelijke uitgaven uit het basispakket zijn gedaan als na de uitgaven uit het restpakket. Er is onderscheid gemaakt naar inkomensniveau en de hoogte van de woonlasten. Dit zijn de resultaten van de begrotingen voor elk voorbeeldhuishouden (zie bijlage 1). De bestedingsruimte nadat ook de uitgaven uit het restpakket zijn gedaan staat toegelicht in bijlage 2. Ter illustratie: een alleenstaande jonger dan 65 jaar met een WWB-uitkering en een gemiddelde huur, houdt per maand 104 euro over nadat alle uitgaven uit het basispakket zijn gedaan en 4 euro als ook rekening wordt gehouden met uitgaven uit het restpakket.

Uit de resultaten blijkt dat alleenstaande 65-plussers meer te besteden hebben dan 65-minners. De AOW-uitkering is hoger dan de WWB-uitkering. Zowel bij een gemiddelde als een bovengemiddelde huur, kunnen alle noodzakelijke uitgaven gedaan worden en kan het restpakket volledig bekostigd worden.

Tabel 1a Beschikbare ruimte na uitgaven aan basis- en restpakket bij gemiddelde huur (euro's per maand)

		Inkomen			
		100	110	120	150
	<i>basispakket</i>				
1	Alleenstaande onder de 65 jaar;	104	168	205	351
2	Alleenstaande, 65 jaar of ouder;	242	308	370	532
3	Eenoudergezin met 1 kind van 8 jaar;	385	587	640	881
4	Eenoudergezin met 2 kinderen van 6 en 14 jaar;	338	540	592	834
5	Eenoudergezin met 3 kinderen van 10, 12 en 14 jaar;	264	466	519	761
6	Echtpaar jonger dan 65 jaar;	176	284	291	522
7	Echtpaar, 65 jaar of ouder;	329	422	433	710
8	Echtpaar met 1 kind van 8 jaar;	169	279	307	527
9	Echtpaar met 2 kinderen van 6 en 14 jaar;	129	239	266	487
10	Echtpaar met 3 kinderen van 10, 12 en 14 jaar.	26	136	164	384
	<i>Basispakket en restpakket</i>				
1	Alleenstaande onder de 65 jaar;	4	4	62	165
2	Alleenstaande, 65 jaar of ouder;	139	97	222	370
3	Eenoudergezin met 1 kind van 8 jaar;	302	443	488	724
4	Eenoudergezin met 2 kinderen van 6 en 14 jaar;	200	337	379	604
5	Eenoudergezin met 3 kinderen van 10, 12 en 14 jaar;	99	236	278	503
6	Echtpaar jonger dan 65 jaar;	56	97	93	306
7	Echtpaar, 65 jaar of ouder;	207	248	248	505
8	Echtpaar met 1 kind van 8 jaar;	44	88	104	306
9	Echtpaar met 2 kinderen van 6 en 14 jaar;	-17	27	43	245
10	Echtpaar met 3 kinderen van 10, 12 en 14 jaar.	-148	-103	-87	115

Bron: Nibud, 2008

Tabel 1b Beschikbare ruimte na uitgaven aan basis- en restpakket bij bovengemiddelde huur (euro's per maand)

		<i>Inkomen</i>			
<i>basispakket</i>		100	110	120	150
1	Alleenstaande onder de 65 jaar;	74	163	175	175
2	Alleenstaande, 65 jaar of ouder;	212	309	340	356
3	Eenoudergezin met 1 kind van 8 jaar;	284	534	539	700
4	Eenoudergezin met 2 kinderen van 6 en 14 jaar;	228	420	424	586
5	Eenoudergezin met 3 kinderen van 10, 12 en 14 jaar;	163	413	418	580
6	Echtpaar jonger dan 65 jaar;	7	112	158	332
7	Echtpaar, 65 jaar of ouder;	243	318	365	525
8	Echtpaar met 1 kind van 8 jaar;	27	142	189	337
9	Echtpaar met 2 kinderen van 6 en 14 jaar;	-13	102	148	297
10	Echtpaar met 3 kinderen van 10, 12 en 14 jaar.	-116	-1	46	194
		<i>Inkomen</i>			
<i>Basispakket en restpakket</i>		100	110	120	150
1	Alleenstaande onder de 65 jaar;	-26	-1	2	-11
2	Alleenstaande, 65 jaar of ouder;	109	171	192	194
3	Eenoudergezin met 1 kind van 8 jaar;	201	390	387	543
4	Eenoudergezin met 2 kinderen van 6 en 14 jaar;	90	217	211	356
5	Eenoudergezin met 3 kinderen van 10, 12 en 14 jaar;	-2	183	177	322
6	Echtpaar jonger dan 65 jaar;	-113	-74	-35	116
7	Echtpaar, 65 jaar of ouder;	121	144	185	320
8	Echtpaar met 1 kind van 8 jaar;	-98	-49	-9	116
9	Echtpaar met 2 kinderen van 6 en 14 jaar;	-159	-110	-70	55
10	Echtpaar met 3 kinderen van 10, 12 en 14 jaar.	-290	-240	-200	-75

Bron: Nibud, 2008

Per huishoudtype zijn hieronder de belangrijkste uitkomsten beschreven.

3.2.1 Alleenstaanden

Bij alleenstaanden onder de 65 jaar met een bijstandsuitkering, zien we dat na invulling van het basispakket nog 104 euro per maand resteert. Bij een inkomen van 110 procent van het minimum is dat 168 euro, bij 120 procent 205 euro en bij 150 procent van het minimum 351 euro per maand.

Bij een bovengemiddelde huur heeft men minder te besteden. Dit komt omdat de huur boven de aftoppingsgrens voor de huurtoeslag valt en niet geheel gecompenseerd wordt door de huurtoeslag. Daarbij komt dat de hoogte van de huur en huurtoeslag ook doorwerkt in de berekening van de kwijtschelding van gemeentelijke heffingen. Hierdoor kan het dus zo zijn dat bij een inkomensniveau van bijvoorbeeld 120 procent van het minimum, men minder bestedingsruimte heeft dan bij 110 procent.

Het restpakket kan bij een gemiddelde huur voor een alleenstaande met elk inkomen geheel bekostigd worden. Bij een hoge huur is dat alleen het geval bij een inkomensniveau van 120 procent van het minimum. Bij 150 procent van het minimum is dat niet mogelijk. Dit komt door de relatief hogere gemiddelde woonlasten die voor alleenstaanden is doorberekend.

3.2.2 Paren zonder kinderen

Voor paren zonder kinderen en een laag inkomen zijn de kosten van de bovengemiddelde huur te hoog voor alle noodzakelijke uitgaven en de uitgaven uit het restpakket. Enkel bij een inkomen van 150 procent van het minimum, kunnen alle uitgaven uit het restpakket gedaan worden.

De 65-plussers (paren en alleenstaanden) hebben voldoende bestedingsruimte om alle noodzakelijke uitgaven te kunnen doen en het restpakket volledig te bekostigen.

3.2.3 Eenoudergezinnen

Ook de meeste eenoudergezinnen kunnen alle noodzakelijke uitgaven bekostigen inclusief de bestedingen uit het restpakket. Uitzondering is het eenoudergezin met drie kinderen van 10, 12 en 14 jaar. Zij kunnen met een bijstandsuitkering net niet het volledige restpakket bekostigen. Hierbij speelt naast de omvang van het huishouden ook de leeftijd van de kinderen een rol. De kosten van oudere kinderen drukken zwaarder op de begroting. Voor een gezin waarvan alle drie de kinderen ouder dan 12 jaar zijn, geldt dat dit huishouden nog minder bestedingsruimte heeft.

3.2.4 Paren met kinderen

Paren met kinderen hebben minder bestedingsruimte dan vergelijkbare eenoudergezinnen bij hetzelfde inkomen. Dit komt onder andere door heffingskortingen waar eenoudergezinnen recht op hebben en paren niet en door de kosten die een extra volwassene met zich meebrengt.

Alle paren met kinderen en een gemiddelde huur, kunnen alle noodzakelijke uitgaven doen. Het restpakket is bij een gemiddelde huur voor paren met 1 kind volledig te bekostigen. Bij paren met 2 kinderen alleen bij een inkomen boven het minimum. Paren met 3 kinderen en een gemiddelde huur kunnen geen enkel restpakket helemaal betalen.

Bij een bovengemiddelde huur kan het paar met 1 kind bij alle inkomensniveaus alle noodzakelijke uitgaven doen. Paren met 2 kinderen pas vanaf een inkomen van 110 procent van het minimum. Bij 3 kinderen is de bijstandsuitkering niet mee toereikend. Een hoger inkomen wel. Bij een bovengemiddelde huur heeft het paar met 2 kinderen en een bijstandsuitkering onvoldoende bestedingsruimte. Bij 3 kinderen geldt dit ook voor een inkomen van 110 procent van het minimum.

3.2.5 Huishoudens onderling vergeleken

Als de bestedingsruimte van de voorbeeldhuishoudens met elkaar vergeleken wordt, dan zien we dat alleenstaanden onder de 65 jaar en paren met kinderen het slechtste af zijn. Huishoudens van 65jaar en ouder hebben de meeste bestedingsruimte en eenoudergezinnen hebben over het algemeen ook voldoende om de noodzakelijke uitgaven te kunnen doen inclusief de bestedingen uit het restpakket. De leeftijd van de

kinderen speelt hierbij wel een rol: hoe ouder de kinderen zijn, hoe groter de kans dat er bij een laag inkomen onvoldoende bestedingsruimte is.

4. Actieve kunstbeoefening

4.1 Inleiding

Met actieve kunstbeoefening worden in principe alle vormen van culturele activiteiten waarbij mensen zelf actief een rol spelen. Daarom valt bijvoorbeeld het bespelen van een muziekinstrument wel onder het begrip actieve kunstbeoefening, terwijl het bezoeken van een museum dat niet doet. Actieve kunstbeoefening is heel divers. Mensen kunnen individueel iets doen of in een groep, geen lessen volgen of juist wel en bij een Centrum voor de Kunsten of bij een particuliere docent. Kunstbeoefening wordt vaak onderverdeeld in verschillende disciplines. In de volgende paragraaf wordt dit verder toegelicht. Vervolgens wordt in paragraaf 4.2 gekeken naar de kosten van kunstbeoefening. In paragraaf 4.3 wordt gekeken hoe deze kosten zich verhouden tot overige uitgaven van huishoudens.

4.2 Kosten actieve kunstbeoefening

4.2.1 Bestaand cijfermateriaal

Gemiddeld genomen gaven huishoudens in 2004 133 euro per jaar uit aan muziek, zang en toneel. Dit is 0,4 tot 0,6 procent van de totale bestedingen van het huishouden afhankelijk van de samenstelling. Dit blijkt uit cijfermateriaal van het CBS over de bestedingen van huishoudens (CBS, 2008). Daarnaast werd er gemiddeld genomen 98 euro uitgegeven aan muziek-, dans- en sportlessen. In deze uitgaven zijn niet de uitgaven aan sportartikelen en de contributie aan sportverenigingen verwerkt. Cijfers over de gemiddelde bestedingen aan muziekinstrumenten en de huur en reparatie hiervan zijn niet gepubliceerd in het Budgetonderzoek van het CBS.

Gemiddeld gaven mensen die minstens 1 keer per maand aan kunstbeoefening deelnamen 266 euro uit in 2005. Dit blijkt uit het Bevolkingsonderzoek Sport en Cultuur 2005 van het W.J.H. Mulier Instituut uit 2006. De resultaten zijn ook voor verschillende bevolkingscategorieën uitgesplitst (zie bijlage 5). De gemiddelde uitgaven van maandelijkse cultuurdeelnemers naar huishoudtype zijn weergegeven in onderstaande tabel. Het gaat hierbij om de uitgaven per persoon aan de door die persoon meest beoefende kunstzinnige activiteit.

Tabel 2 Uitgaven cultuurdeelname naar huishoudsamenstelling

Huishouden	Totale gemiddelde uitgaven in 2005 van maandelijkse cultuurdeelnemers (in euro's per persoon)	
	per jaar	per maand
Alleenstaand	347	29
2 volwassenen: geen thuiswonende kinderen	251	21
2 volwassenen: wel thuiswonende kinderen	223	19
1 volwassene: thuiswonend kind	247	21
Anders	318	27
Totaal	266	22

Bron: WJH Mulier Instituut (2006)

Uit de tabel valt af te lezen dat alleenstaanden in 2005 gemiddeld 29 euro per maand uitgaven aan cultuurdeelname. Respondenten uit meerpersoonshuishoudens gaven gemiddeld genomen minder uit dan alleenstaanden.

Andere uitkomsten van dit onderzoek (W.J.H. Mulier, 2006) zijn dat hoger opgeleiden meer uitgaven dan lager opgeleiden. Zie voor een uitgebreide tabel de tabel in bijlage 5. Alleenstaanden met een laag inkomen gaven gemiddeld meer uit dan huishoudens met een hoger inkomen en samenwonenden met een laag inkomen gaven gemiddeld genomen minder uit dan huishoudens met een hoger inkomen.

De gemiddelde uitgaven aan cultuurdeelname van 266 euro per jaar ligt aanzienlijk hoger dan de gemiddelde bestedingen aan muziek, zang en toneel (133 euro per jaar) die blijken uit de cijfers van het CBS. Als ook de gemiddelde uitgaven aan muziek-, dans- en sportlessen (98 euro per jaar) erbij betrokken worden, dan komen de bedragen dicht bij elkaar in de buurt. Het is echter niet duidelijk hoeveel hiervan aan muziek- en danslessen wordt uitgegeven en hoeveel aan sportlessen. Een ander verschil zit hem in het waarnemingsniveau van de uitgaven. Die 266 euro per jaar geldt voor mensen die elke maand actief aan cultuur deelnemen en het gaat om bedragen per persoon. Het CBS heeft de gemiddelde bestedingen berekend van alle huishoudens, dus ook diegenen die niet actief aan cultuur deelnemen. Ook gaat het om uitgaven op huishoudniveau. Verder zijn zoals eerder opgemerkt er geen CBS cijfers bekend over de gemiddelde bestedingen aan muziekinstrumenten en het onderhoud ervan.

4.2.2 Recente inventarisatie tarieven lesuren

Recentelijk hebben Cultuurwerk Nederland en Kunstconnectie de tarieven van 25 Centra voor de Kunsten en Muziekscholen geïnventariseerd. In tabel 3 zijn de resultaten af te lezen. Het gaat hierbij om een gemiddelde uurprijs per cursist. Het gebruik van materialen en instrumenten is hierbij niet inbegrepen. De gemiddelde prijs

is omgerekend naar een bedrag per maand, waarbij rekening is gehouden met het aantal weken dat een cursus wordt aangeboden (laatste kolom). Er is uitgegaan van 1 contactmoment per week. De berekening is als volgt: Stel een cursus kost 852 euro per 38 weken en de les duurt een half uur. De prijs per uur is dan $852 / 0,5 / 38 = 45$ euro. De prijs per maand is dan $45 * 0,5 * 38 = 855 / 12 = 71$ euro. In de tabel hieronder is de gemiddelde prijs per maand berekend voor alle aanbieders van een activiteit. Door de grote variatie in tarieven, lesduur en contacttijd kan de prijs per maand afwijken van het bedrag dat verkregen wordt door de gemiddelde uurprijs met het gemiddeld aantal weken te vermenigvuldigen rekening houdend met de contacttijd.

Tabel 3 Inventarisatie tarieven standaardpakket cursussen onder 25 Centra voor de Kunsten

Cursussen	Gemiddelde maandelijkse uitgaven (in euro's)				
	gemiddelde prijs per uur	aantal aanbieders	Gemiddeld aantal weken	Gemiddelde contacttijd (minuten)	Prijs per maand*
piano <18 individueel	33	16	36	28	45
piano <18 groepsles	17	20	36	40	31
piano licht >18 individueel	48	20	33	32	60
piano licht >18 groepsles	24	17	26	37	41
saxofoon <18 individueel	33	16	36	28	45
saxofoon <18 groepsles	17	20	36	40	31
saxofoon >18 individueel	45	20	33	32	56
saxofoon >18 groepsles	23	17	26	37	41
gitaar < 18 individueel	32	15	34	26	44
gitaar < 18 groepsles	16	20	36	42	28
zang <18 individueel	34	10	21	18	45
zang < 18 groepsles	15	16	24	37	26
klassiek ballet kindercursus beginners	6	17	23	38	16
klassiek ballet jongeren gevorderden	7	13	17	32	21
flamenco / tango	8	12	14	33	18
hiphop / breakdance	7	14	20	37	21
portrettekenen beginners	5	13	14	77	30
aquarelleren gevorderden	5	13	15	75	30
tekenen/schilderen kindercursus	4	13	13	49	15
beeldhouwen in hout (of materiaal naar keuze)	5	13	14	77	30
fotografie beginners	6	13	10	77	21
theater beginnerscursus	5	12	14	42	17
theatercircus gevorderden / deelname aan	6	12	14	57	23
theatergroep/productie deelname aan	5	11	15	53	20
jeugdtheaterschool/klas schrijven	7	7	4	38	17

Noot: * Op basis van 1 contactmoment per week. Gemiddelde van alle aanbieders. Hierdoor kan het bedrag afwijken van de uurprijs * aantal weken * contacttijd in minuten.

Bron: Cultuurwerk Nederland/Kunstconnectie, nov.-dec. 2008, bewerking Nibud

Bij sommige activiteiten gaat het om korte cursussen van slechts enkele weken. Omdat de kosten van de activiteiten zijn uitgesmeerd over het jaar, zijn vooral de kosten van

korte cursussen in werkelijkheid hoger dan dat ze hier zijn weergegeven. Immers, een cursus die 10 weken duurt (ervan uitgaande dat het om tien aaneengesloten weken gaat en elke week 1 uur duurt) en bijvoorbeeld in totaal 250 euro kost, kost ongeveer 100 euro per maand. Als we die kosten uitsmeren over het hele jaar komt dat op een bedrag van 21 euro per maand. Dit speelt wellicht een belangrijke rol bij de perceptie van mensen. Als de totale kosten ineens (vooraf) voldaan moeten worden, dan kan een korte cursus wel eens meer kosten dan een langere cursus die in meerdere termijnen kan worden voldaan.

Voor de verdere analyse zijn de cursussen uit tabel 2 als volgt ingedikt:

- Jonger dan 18 jaar:
 - Muziekinstrument individueel (piano, saxofoon, gitaar)
 - Muziekinstrument groepsles (piano, saxofoon, gitaar)
 - Zang individueel
 - Zang groepsles
 - Overige activiteiten (klassiek ballet kindercursus kinderen, klassiek ballet jongeren, tekenen/schilderen kindercursus, deelname aan jeugdtheater school/klas)
- 18 jaar en ouder:
 - Muziekinstrument individueel (piano, saxofoon)
 - Muziekinstrument groepsles (piano, saxofoon)
 - Overige activiteiten (gevorderden flamenco/tango, hiphop/breakdance, portrettekenen beginners, aquarelleren gevorderden, beeldhouwen in hout, fotografie beginners, theater beginnerscursus, schrijven)

De overige activiteiten zijn zowel qua naamgeving als gemiddelde kosten op leeftijd gegroepeerd.

4.2.3 Contacturen, duur cursus en groepsgrootte

Het aantal contacturen verschilt per activiteit en per Centrum (zie tabel 3 in bijlage 5). Voor muzieklessen zijn de contacturen vaak lager dan voor de overige activiteiten. Ook komt het vooral bij muzieklessen vaak voor dat cursisten een half uur of drie kwartier per week les hebben in plaats 1 uur per week. Bij groepslessen zijn de contacturen vaak hoger dan bij individuele lessen. Het aantal weken dat lessen worden aangeboden varieert per activiteit en per Centrum. Muzieklessen lopen vaak meer weken dan een aantal goedkopere activiteiten. Bij de keuze voor een activiteit speelt de duur van de cursus waarschijnlijk een belangrijke rol. De gemiddelde groepsgrootte van de lessen is niet meegenomen in de inventarisatie. Bij muziek- en zanglessen gaat het vaak om kleinere groepen dan bij de andere disciplines.

4.2.4 Bijkomende kosten

Naast de kosten voor de contacturen, heeft de amateurkunstenaar ook te maken met uitgaven aan materialen, kleding en instrumenten. Gemiddelde kosten hiervan zijn niet meegenomen in de inventarisatie uit de voorgaande paragraaf. Wel zijn hierover cijfers

beschikbaar uit het onderzoek waar naar is verwezen in paragraaf 4.2.1. Hieruit blijkt dat de uitgaven aan kleding, instrumenten en materialen erg uiteenlopen per achtergrondkenmerk van het huishouden (zie ook tabel 5.1 in bijlage 5) en per discipline en culturele activiteit (zie ook tabel 5.2 in bijlage 5). In vergelijking met de contributie en het lesgeld zijn er ook grote verschillen in uitgaven aan kleding, instrumenten en materialen. Die kunnen variëren van een achtste van de uitgaven aan het lesgeld tot uitgaven die zes keer zo hoog zijn.

Gemiddeld genomen zijn de gemiddelde uitgaven aan contributie en lesgeld bij elkaar ongeveer gelijk aan de uitgaven aan kleding, instrumenten en materialen. De jaarlijkse uitgaven van maandelijkse deelnemers aan contributie en lesgeld bedraagt 139 euro per jaar en aan kleding, instrumenten en materialen 127 euro. Als onderscheid wordt gemaakt naar het organisatorische verband van de cultuurdeelnemer, dan zijn de verhoudingen anders. Zie onderstaande tabel voor een overzicht.

Tabel 4 Gemiddelde jaarlijkse cultuuruitgaven naar organisatorisch verband

<i>Gemiddelde uitgaven van maandelijkse cultuurdeelnemers in 2005 aan de door hun meest beoefende kunstzinnige activiteit (in euro's per persoon per jaar)</i>			
Organisatorisch verband	contributie, les/cursusgeld	kleding, instrumenten, materialen	totaal
Vereniging	262	162	424
Centrum voor de Kunsten	409	179	588
Ongeorganiseerd	72	110	182
Totaal	139	127	266

Bron: W.J.H. Mulier Instituut, 2006

De verhouding tussen uitgaven aan contributie en lesgeld aan de ene kant en kleding, instrumenten en materialen aan de andere kant is bij verenigingen 1:0,6, bij de Centra voor de Kunsten 1:0,4 en in ongeorganiseerd verband 1:1,5. Als alleen naar de Centra voor de Kunsten gekeken wordt, kan gesteld worden dat de kosten van kleding, instrumenten en materialen iets minder dan de helft bedragen (44 procent) van de uitgaven aan contributie en lesgeld. De verhouding tussen contributie en lesgeld en kleding, instrumenten en materialen verschilt ook per culturele activiteit en discipline. Deze verschillen zijn echter zo divers, dat het geen meerwaarde biedt om de verhouding per discipline verder uit te splitsen.

Als gekeken wordt naar wat het voorgaande betekent voor de uitgaven aan actieve kunstbeoefening voor de voorbeeldhuishoudens uit hoofdstuk 2, dan komen we tot het volgende overzicht (tabel 5). Hierbij is rekening gehouden met bovenstaande observaties over de uitgaven aan materialen en dergelijke. Dat wil zeggen dat de totale kosten van kunstbeoefening zijn opgebouwd uit de uitgaven aan cursusgeld en lesuren uit de inventarisatie uit paragraaf 4.2.2, opgehoogd met 44 procent.

Er is onderscheid gemaakt tussen twee situaties, namelijk voor het geval alle gezinsleden gemiddelde uitgaven doen aan kunstbeoefening en voor het geval enkel de kinderen dat doen.

Tabel 5 Uitgaven aan actieve kunstbeoefening, cursusgeld en bijkomende kosten, voor de voorbeeldhuishoudens

Voorbeeldhuishoudens	Gemiddelde maandelijkse uitgaven (in euro's)					
	muziekinstrument individueel	muziekinstrument groepsles	zang <18 individueel	zang <18 groepsles	overige activiteiten <18	overige activiteiten >18
<i>Deelname door alle gezinsleden</i>						
Alleenstaande onder de 65 jaar	84	59				33
Alleenstaande, 65 jaar of ouder	84	59				33
Eenoudergezin met 1 kind van 8 jaar	148	103	65	38	25	33
Eenoudergezin met 2 kinderen van 6 en 14 jaar	212	146	130	76	51	33
Eenoudergezin met 3 kinderen van 10, 12 en 14 jaar	276	189	196	114	76	33
Echtpaar jonger dan 65 jaar	167	119				67
Echtpaar, 65 jaar of ouder	167	119				67
Echtpaar met 1 kind van 8 jaar	231	162	65	38	25	67
Echtpaar met 2 kinderen van 6 en 14 jaar	295	205	130	76	51	67
Echtpaar met 3 kinderen van 10, 12 en 14 jaar	359	248	196	114	76	67
<i>Deelname door enkel de kinderen</i>						
Eenoudergezin met 1 kind van 8 jaar	64	43	65	38	25	
Eenoudergezin met 2 kinderen van 6 en 14 jaar	128	87	130	76	51	
Eenoudergezin met 3 kinderen van 10, 12 en 14 jaar	192	130	196	114	76	
Echtpaar met 1 kind van 8 jaar	64	43	65	38	25	
Echtpaar met 2 kinderen van 6 en 14 jaar	128	87	130	76	51	
Echtpaar met 3 kinderen van 10, 12 en 14 jaar	192	130	196	114	76	

bron: Nibud, 2008

Uit bovenstaande tabel valt af te lezen dat de kosten variëren van 25 euro per maand voor het geval enkel 1 kind uit een gezin deelneemt aan goedkope activiteiten tot ruim 350 euro per maand als alle gezinsleden van paar met drie kinderen aan individuele muzieklessen deelnemen. Er valt niet op te maken wat de kosten zijn van een combinatie van verschillende activiteiten van verschillende gezinsleden. Zoals eerder opgemerkt verschillen de activiteiten onderling nogal in contacttijd en duur van de cursussen. Goedkopere cursussen zullen regelmatig maar enkele weken duren.

4.2.5 Gezinskorting

Sommige instellingen kennen het systeem van gezinskorting, waarbij elk volgend gezinslid korting krijgt op het lesgeld of de contributie. In de inventarisatie onder de Centra voor de Kunsten is bij enkele instellingen de gezinskorting vermeld. Deze varieert tussen de 2,5 tot 15 procent. Bij sommige instellingen loopt het percentage op

bij elk volgend kind. In de inventarisatie is hier echter niet specifiek naar gevraagd, zodat er geen volledig beeld is van de hoogte en voorwaarden van deze kortingsvorm.

4.2.6 Vergelijking cijfermateriaal

Uit het Bevolkingsonderzoek Sport en Cultuur 2006 van het W.J.H. Mulier Instituut bleek dat de gemiddelde uitgaven aan cultuurdeelname 22 euro per maand bedroegen in 2005 (tabel 2). Er blijkt grote variatie te zitten in gemiddelde uitgaven als onderscheid gemaakt wordt naar achtergrondkenmerken van de respondent, deelnamefrequentie en organisatorisch verband (bijlage 5). Als enkel wordt gekeken naar de uitgaven van maandelijks kunstbeoefenaars aan de Centra voor de Kunsten die uit dit onderzoek blijken, dan komt het gemiddelde uit op 49 euro per maand (tabel 4). De uitkomsten zijn uitgaven per respondent, waarbij wel onderscheid is gemaakt naar diverse persoonskenmerken en achtergrondkenmerken over het huishouden.

Uit de inventarisatie naar de tarieven voor cursussen onder 25 Centra voor de Kunsten bleken de gemiddelde uitgaven aan actieve kunstbeoefening te variëren van 19 tot 81 euro per maand. Afhankelijk van het type. Muzieklessen zijn duurder dan in andere vormen van kunstbeoefening. Individuele lessen zijn duurder dan lessen in groepsverband. Rekening houdend met bijkomende kosten voor materialen, kleding en instrumenten nemen deze kosten met ruim 40 procent toe.

De uitkomsten uit de inventarisatie onder de Centra voor de Kunsten verschillen dus van de uitkomsten uit het eerdere onderzoek. Er zit ongeveer drie jaar tussen het bevolkingsonderzoek en de inventarisatie. Het bevolkingsonderzoek zit methodologisch degelijker in elkaar dan de inventarisatie. Men heeft hierbij een representatieve steekproef getrokken, reminders gestuurd en weging toegepast. Uiteindelijk hebben ruim 5 respondenten de uitgezette vragenlijst ingevuld.

De gemiddelde uitgaven die gemeten zijn in het bevolkingsonderzoek zeggen daarentegen misschien niet alles als ook gekeken wordt naar de betaalbaarheid ervan. Als er financiële drempels zijn voor deelname aan actieve kunstbeoefening, dan zitten die in deze cijfers verwerkt. Dit is in mindere mate het geval bij de inventarisatie naar de tarieven voor cursussen. Alhoewel het hierbij wel gaat om gesubsidieerde instellingen. Daarom wordt verderop in dit rapport bij de betaalbaarheid van actieve kunstbeoefening rekening gehouden met de resultaten uit beide bronnen.

In hoofdstuk 5 zal worden gekeken of er bij de voorbeeldhuishoudens voldoende bestedingsruimte resteert om de gemiddelde uitgaven te kunnen doen. Allereerst op basis van de gemiddelde uitgaven aan cultuurdeelname zoals die blijken uit het Bevolkingsonderzoek Sport en Cultuur 2006 van het W.J.H. Mulier Instituut en vervolgens uit de inventarisatie onder de Centra voor de Kunsten. Bij dit laatste gaat het om de gemiddelde tarieven voor cursussen waarbij de geschatte bijkomende kosten zijn opgeteld.

4.3 Kosten van sportbeoefening

Naast actieve kunstbeoefening is sportbeoefening iets wat misschien niet alle huishoudens met een beperkt inkomen kunnen betalen. In relatie tot de bestedingsruimte van huishoudens kan met informatie over gemiddelde uitgaven aan sportbeoefening iets meer gezegd worden over de betaalbaarheid van sportbeoefening.

In onderstaande tabel staan de gemiddelde bestedingen van personen in particuliere huishoudens aan sport weergegeven. Het gaat om bedragen per jaar, waarbij verschillende onderdelen zijn opgesomd.

Tabel 6 Bestedingen aan sport van personen in particuliere huishoudens (bedragen in euro's per jaar)

	2005	2006
Bestedingen per persoon	216	225
Waarvan		
Sport- en kampeerkleding	23	20
Sportschoeisel	19	16
Huur sportaccommodaties	29	26
Sportartikelen en –spellen	30	27
Contributies en les gelden	99	95
Overige sport	17	41

Bron: CBS (BO 2006).

Uit bovenstaande tabel valt af te lezen dat men volgens het CBS in 2006 gemiddeld 225 euro per jaar uitgaf aan sport. Dit komt neer op bijna 19 euro per maand als de uitgaven gelijk verdeeld worden over alle maanden. Als dit wordt vergeleken met de gemiddelde uitgaven van cultuurdeelnemers zoals bleek uit paragraaf 4.2.1, dan blijkt dat dit ongeveer overeenkomt. Gemiddeld gaven cultuurdeelnemers 22 euro per maand uit aan de meest beoefende activiteit. Als enkel gekeken werd naar de deelnemers van activiteiten aan de Centra voor de Kunsten was dat 49 euro per maand. De gemiddelde tarieven die bleken uit de inventarisatie van cursussen bij de Centra varieerden van 19 tot 81 euro per maand (inclusief bijkomende kosten).

Er is meer bekend over gemiddelde uitgaven aan sport dan gemiddelde uitgaven aan actieve kunstbeoefening. Aangezien de focus van dit rapport ligt op kunstbeoefening, zijn de kosten van sportbeoefening hier niet verder uitgediept.

4.4 Tegemoetkoming sociale en culturele participatie

In het kader van het armoedebelief kennen veel gemeenten tegemoetkomingregelingen voor sociale en culturele activiteiten. Deze regelingen zijn soms vooral gericht op minderjarige schoolgaande kinderen. Soms wordt er onderscheid gemaakt tussen jongeren tot en met 12 jaar en van 12 tot 16 of 18 jaar. Naast regelingen specifiek gericht op sociale en culturele participatie zijn er wellicht nog andere mogelijkheden ter inkomensondersteuning, die gemeenten bieden aan inwoners met een lager inkomen. Hieronder wordt enkel ingegaan op de regelingen die specifiek gericht zijn op ondersteuning van sociale en culturele activiteiten in de vorm van bedragen of kortingen.

Voor deze tegemoetkomingen geldt meestal een inkomenstoets. De hoogte van het inkomen waaronder huishoudens in aanmerking kunnen komen voor dergelijke tegemoetkomingen varieert vaak van 110 tot 120 procent van het minimuminkomen. Meestal wordt hierbij uitgegaan van het besteedbaar inkomen exclusief heffingskortingen die men zelf dient aan te vragen en de diverse toeslagen. Het inkomensbegrip dat de meeste gemeenten hanteren voor de vaststelling van inkomensondersteuning sluit hierdoor aan bij het in dit rapport gehanteerde inkomensbegrip.

In sommige gemeenten dienen huishoudens zelf de tegemoetkomingen en kortingen aan te vragen. In andere gemeenten kan gebruik worden gemaakt van een stadspas die korting geeft voor sociaal-culturele activiteiten. Eenmaal in het bezit van een dergelijke pas, kan eenvoudig worden aangetoond dat men recht heeft op kortingen of tegemoetkomingen. De hoogte van de kortingen op het lesgeld of contributie varieert per instelling en per gemeente. In de inventarisatie onder de Centra voor de Kunsten zijn een aantal percentages genoemd van 25 en 30 procent tot een bepaald inkomen tot 50 en 75 procent voor jongeren tot 16 jaar.

Daarnaast varieert de hoogte van de tegemoetkoming per gemeente. De tegemoetkoming is vaak persoonsgebonden en het verschilt per gemeente of het bedrag tussen gezinsleden onderling overdraagbaar is. Ten slotte hanteren sommige Centra kortingspercentages voor bepaalde groepen ongeacht het inkomen, zoals ouderen en studenten. Ook wordt soms de huur van instrumenten en materialen tegen een goedkoper tarief aangeboden.

Hieronder worden een aantal tegemoetkomingregelingen zoals die zijn waargenomen bij enkele gemeenten opgesomd.

- € 150,- per kind per jaar (tot 120%);
- € 200,- voor het 1^e kind, € 100,- voor elk volgend kind (t/m 110%);
- 50% korting op cursussen (t/m 110%; tussen 110 en 130% zijn de kosten € 11,34)
- 35 tot 50% korting op cursussen (t/m 120%, excl. vakantietoeslag, incl. toeslagen)
- € 75,- per persoon per jaar (t/m 112,5%, enkel gezinnen met kinderen)
- € 25,- per persoon per cursus (115-125%, € 5,- vanaf 18 jaar, daarboven € 10-€ 55)
- € 85,- per persoon (€ 169,- tot 18 jaar) per jaar (t/m 110%)
- € 100,- per kind per jaar (t/m 120%)

Uit bovenstaande opsomming valt op te maken dat de tegemoetkomingen variëren van enkele tientjes tot een paar honderd euro per jaar. Ter illustratie: De gemiddelde uitgaven aan actieve kunstbeoefening aan de Centra voor de Kunsten ligt voor een eenoudergezin met 1 kind waarbij enkel het kind deelneemt aan activiteiten tussen de 25 en 65 euro per maand (zie tabel 5). Een willekeurig gekozen tegemoetkoming van 100 euro per jaar vertaald zich dan in een dekking van de kosten 13 tot 33 procent.

Ook komen kortingen op lesgeld voor tot 50 procent. Als rekening wordt gehouden met de bijkomende kosten voor materialen en dergelijke (paragraaf 4.2.4) dan wordt hiermee ongeveer een derde van de totale gemiddelde uitgaven aan actieve kunstbeoefening in de vorm van cursussen bij de Centra voor de Kunsten vergoed.

Tegemoetkomingen voor sociale en culturele activiteiten vergoeden niet alleen de kosten die gepaard gaan met kunstbeoefening. Ook andere kosten kunnen hiermee (gedeeltelijk) vergoed worden, zoals het lidmaatschap van een bibliotheek of sportclub en uitgaven aan kleding en materialen in verband met sporten.

4.5 Conclusie

In dit hoofdstuk is nader ingegaan op de kosten van cultuurdeelname en actieve kunstbeoefening. Er is een inschatting gemaakt van deze kosten door uit te gaan van de gemiddelde tarieven voor cursussen aan de Centra voor de Kunsten. Deze gemiddelden zijn gebaseerd op een korte inventarisatie onder 25 instellingen. De kosten zijn vergeleken met de gemiddelde uitgaven door kunstbeoefenaars die gebleken zijn uit eerder onderzoek.

Sommige activiteiten zijn duurder dan andere. Muzieklessen zijn vaak het duurste. Gelet op de lesduur, groepsgrootte en duur van de cursussen valt hier nog wat op af te dingen: de lesduur van muzieklessen is vaak korter dan van overige activiteiten. Bijvoorbeeld een half uur per week, terwijl sommige overige activiteiten wel een uur of twee uur kunnen duren. Een cursus van muzieklessen duurt vaak 30 tot 38 weken per jaar, terwijl enkele andere activiteiten misschien 10 of 15 weken duren. Dat betekent dat muzieklessen misschien wel duurder zijn, maar dat men hier ook gedurende een groter gedeelte van het jaar mee bezig is. Hier staat dan tegenover dat de lesduur in veel gevallen wel minder is dan bij enkele overige activiteiten.

De uitgaven van cultuurdeelnemers die activiteiten beoefenen aan de Centra voor de Kunsten liggen aanzienlijk hoger dan de uitgaven van deelnemers aan activiteiten bij verenigingen of in ongeorganiseerd verband. Huishoudens zullen dus waarschijnlijk eerder andere activiteiten kunnen betalen dan muzieklessen. Maar dit kunnen dan misschien korter lopende cursussen zijn. Naast de kosten van de cursus zal voor veel mensen ook de duur van de cursus bepalend zijn voor de keuze tot deelname. Daarom is ervoor gekozen voor de betaalbaarheid van actieve kunstbeoefening het onderscheid te blijven maken in verschillende activiteiten.

5. Betaalbaarheid van actieve kunstbeoefening

5.1 Inleiding

In het vorige hoofdstuk is gekeken naar de gemiddelde uitgaven aan actieve kunstbeoefening. Hierbij is de nadruk gelegd op de uitgaven van kunstbeoefenaars aan de diverse Centra voor de Kunsten. In de volgende paragraaf wordt gekeken in hoeverre de bestedingsruimte van de voorbeeldhuishoudens voldoende is om deze uitgaven van te kunnen betalen. Hierbij wordt uitgegaan van de gemiddelde bestedingsruimte zoals beschreven in hoofdstuk 3.

Vanzelfsprekend spelen de gemiddelde uitgaven aan cultuurdeelname en de gemiddelde kosten van actieve kunstbeoefening een grote rol in dit hoofdstuk. Bij de bespreking van de gebruikte bronnen kwam al aan de orde dat het om bedragen gaat die slechts een indicatie geven van de werkelijke gemiddelde uitgaven (zie 4.2.6). Ook bij de tegemoetkomingen binnen gemeentelijk minimabeleid is dit het geval.

In de volgende paragraaf wordt eerst gekeken of er iets gezegd kan worden over de betaalbaarheid van gemiddelde uitgaven aan cultuurdeelname op basis van het beschikbare cijfermateriaal uit het Bevolkingsonderzoek Sport en Cultuur 2005 (W.J.H. Mulier Instituut, 2006). Vervolgens worden de gemiddelde tarieven van cursussen aan de Centra voor de Kunsten en bijkomende kosten voor instrumenten, materialen en kleding naast de bestedingsruimte van de voorbeeldhuishoudens gelegd. Deze cijfers bleken uit de inventarisatie onder 25 Centra voor de Kunsten. Daarna wordt dieper ingegaan op de betaalbaarheid van de bedragen uit die inventarisatie. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen de betaalbaarheid nadat enkel noodzakelijk uitgaven zijn gedaan en betaalbaarheid als ook rekening wordt gehouden met enkele overige vaakvoorkomende uitgaven.

5.2 Betaalbaarheid van actieve kunstbeoefening

5.2.1 Betaalbaarheid en gemiddelde uitgaven aan cultuurdeelname

Uit het Bevolkingsonderzoek Sport en Cultuur 2006 van het W.J.H. Mulier Instituut bleek dat in 2005 respondenten gemiddeld 266 euro per jaar uitgaven aan cultuurdeelname (maandelijkse deelnemers; paragraaf 4.2.1). Het is moeilijk om op basis van de indeling die gebruikt is in dat onderzoek de vertaalslag te maken naar wat dat betekent voor de uitgaven aan cultuurdeelname van alle voorbeeldhuishoudens in dit rapport. Het gaat namelijk om uitgaven per persoon en die in 2005 gedaan zijn. Er kan echter wel een inschatting gemaakt worden van de betaalbaarheid van de gemiddelde uitgaven voor enkel alleenstaanden.

Uit dat onderzoek bleek dat als onderscheid wordt gemaakt naar huishoudtype, alleenstaanden in 2005 gemiddeld 347 euro per jaar (29 euro per maand) uitgaven aan cultuurdeelname (tabel 2, 4.2.1). Hoe verhoudt zich dat tot de bestedingsruimte van alleenstaanden? In onderstaande tabel staat de bestedingsruimte van alleenstaande voorbeeldhuishoudens weergegeven. Dit is een samenvatting van tabel 1a.

Tabel 7 Bestedingsruimte van alleenstaanden bij verschillende inkomens (bedragen per maand)

		Besteedbaar inkomen			
		100%	110%	120%	150%
<i>Basispakket</i>					
1	Alleenstaande onder de 65 jaar;	104	168	205	351
2	Alleenstaande, 65 jaar of ouder;	242	308	370	532
<i>restpakket</i>					
1	Alleenstaande onder de 65 jaar;	4	4	62	165
2	Alleenstaande, 65 jaar of ouder;	139	97	222	370

Bron: Nibud, 2008

Uit bovenstaande tabel blijkt dat alleenstaanden nadat de noodzakelijke uitgaven aan het basispakket zijn gedaan voldoende bestedingsruimte hebben om 29 euro per maand te kunnen betalen. Ook wanneer rekening wordt gehouden met inflatie zou het geen probleem moeten zijn. Dit geldt voor zowel alleenstaanden jonger dan 65 jaar en van 65 jaar en ouder.

Als rekening wordt gehouden met meer dan alleen de uitgaven uit het basispakket en ook de uitgaven uit het restpakket worden meegenomen, is de situatie minder gunstig. Alleenstaanden, jonger dan 65 jaar met een inkomen tot en met 110 procent houden per maand 4 euro over. Dit is onvoldoende om 29 euro per maand voor cultuurdeelname te kunnen betalen.

5.2.2 Betaalbaarheid van recent geïnventariseerde tarieven en bijkomende kosten

In paragraaf 3.2.4 is een inventarisatie van de gemiddelde tarieven van cursussen bij de Centra voor de Kunsten en bijkomende kosten aan bod gekomen. In figuur 1 hieronder zijn deze kosten uitgezet tegen het huishoudtype, waarbij is uitgegaan van een gemiddelde huur.

Voor elk huishouden staat aangegeven vanaf welk inkomensniveau (100-150%) een groep activiteiten nog betaalbaar is. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen bestedingsruimte nadat alle noodzakelijke uitgaven zijn gedaan (basispakket) en nadat ook de uitgaven uit het restpakket zijn gedaan. Tevens wordt de situatie met een gemiddelde huur onderscheiden (figuur 1) en een bovengemiddelde huur van 1½ keer het gemiddelde (figuur 2).

Figuur 1. Betaalbaarheid actieve kunstbeoefening door alle gezinsleden (gemiddelde huur)*

	muziekinstrument individueel	muziekinstrument groepsles	zang < 18 individueel	zang <18 groepsles	overige activiteiten <18	overige activiteiten >18
<i>basispakket - gemiddelde huur</i>						
1 Alleenstaande onder de 65 jaar;	100	100				100
2 Alleenstaande, 65 jaar of ouder;	100	100				100
3 Eenoudergezin met 1 kind van 8 jaar;	100	100	100	100	100	100
4 Eenoudergezin met 2 kinderen van 6 en 14 jaar;	100	100	100	100	100	100
5 Eenoudergezin met 3 kinderen van 10, 12 en 14 jaar;	110	100	100	100	100	100
6 Echtpaar jonger dan 65 jaar;	100	100				100
7 Echtpaar, 65 jaar of ouder;	100	100				100
8 Echtpaar met 1 kind van 8 jaar;	110	100	100	100	100	100
9 Echtpaar met 2 kinderen van 6 en 14 jaar;	150	110	110	100	100	100
10 Echtpaar met 3 kinderen van 10, 12 en 14 jaar.	150	150	150	110	110	110
<i>restpakket - gemiddelde huur</i>						
1 Alleenstaande onder de 65 jaar;	150	120				120
2 Alleenstaande, 65 jaar of ouder;	100	100				100
3 Eenoudergezin met 1 kind van 8 jaar;	100	100	100	100	100	100
4 Eenoudergezin met 2 kinderen van 6 en 14 jaar;	110	100	100	100	100	100
5 Eenoudergezin met 3 kinderen van 10, 12 en 14 jaar;	120	110	110	110	100	100
6 Echtpaar jonger dan 65 jaar;	150	150				110
7 Echtpaar, 65 jaar of ouder;	100	100				100
8 Echtpaar met 1 kind van 8 jaar;	150	150	110	100	100	110
9 Echtpaar met 2 kinderen van 6 en 14 jaar;	>150	150	150	150	150	150
10 Echtpaar met 3 kinderen van 10, 12 en 14 jaar.	>150	>150	>150	150	150	150

* noot: Onder actieve kunstbeoefening worden cursussen bij CcvK + bijkomende kosten verstaan

Bron: Nibud, 2008

Uit de figuur valt bijvoorbeeld af te lezen dat een eenoudergezin met 3 kinderen met een gemiddelde huur vanaf 110 procent van het minimuminkomen (110% van WWB-uitkering) zich individuele muzieklessen voor elke persoon in het huishouden kan veroorloven. Alle andere activiteiten zijn voor dit huishouden vanaf een minimuminkomen betaalbaar.

Figuur 2. Betaalbaarheid actieve kunstbeoefening door alle gezinsleden (bovengemiddelde huur)*

	muziekinstrument individueel	muziekinstrument groepsles	zang < 18 individueel	zang < 18 groepsles	overige activiteiten < 18	overige activiteiten > 18
<i>basispakket - bovengemiddelde huur</i>						
1 Alleenstaande onder de 65 jaar;	110	100				100
2 Alleenstaande, 65 jaar of ouder;	100	100				100
3 Eenoudergezin met 1 kind van 8 jaar;	100	100	100	100	100	100
4 Eenoudergezin met 2 kinderen van 6 en 14 jaar;	100	100	100	100	100	100
5 Eenoudergezin met 3 kinderen van 10, 12 en 14 jaar;	110	110	110	100	100	100
6 Echtpaar jonger dan 65 jaar;	150	120				110
7 Echtpaar, 65 jaar of ouder;	100	100				100
8 Echtpaar met 1 kind van 8 jaar;	150	120	110	110	100	110
9 Echtpaar met 2 kinderen van 6 en 14 jaar;	150	150	120	110	110	110
10 Echtpaar met 3 kinderen van 10, 12 en 14 jaar.	>150	>150	>150	150	150	150
<i>restpakket - bovengemiddelde huur</i>						
1 Alleenstaande onder de 65 jaar;	>150	>150	120	120	120	>150
2 Alleenstaande, 65 jaar of ouder;	100	100	100	100	100	100
3 Eenoudergezin met 1 kind van 8 jaar;	100	100	100	100	100	100
4 Eenoudergezin met 2 kinderen van 6 en 14 jaar;	110	110	110	100	100	100
5 Eenoudergezin met 3 kinderen van 10, 12 en 14 jaar;	150	150	150	110	110	110
6 Echtpaar jonger dan 65 jaar;	>150	>150	150	150	150	150
7 Echtpaar, 65 jaar of ouder;	120	100	100	100	100	100
8 Echtpaar met 1 kind van 8 jaar;	>150	>150	150	150	150	150
9 Echtpaar met 2 kinderen van 6 en 14 jaar;	>150	>150	>150	>150	150	>150
10 Echtpaar met 3 kinderen van 10, 12 en 14 jaar.	>150	>150	>150	>150	>150	>150

* noot: Onder actieve kunstbeoefening worden cursussen bij CcvK + bijkomende kosten verstaan

Bron: Nibud, 2008

Voor een alleenstaande jonger dan 65 jaar met een bovengemiddelde huur (figuur 2) zijn individuele muzieklessen betaalbaar vanaf een inkomen van 110 procent van het minimum. Als ook rekening wordt gehouden met de uitgaven uit het restpakket, dan zijn individuele muzieklessen betaalbaar bij een inkomen van 150 procent van het minimum (figuur 1) of daarboven in geval van een bovengemiddelde huur (figuur 2).

5.2.3 Na uitgaven uit het basispakket

Uit bovenstaande figuren valt op te maken dat alleenstaanden met een gemiddelde huur alle activiteiten vanaf een minimuminkomen kunnen betalen.

Eenoudergezinnen met 1 of 2 kinderen kunnen ook alle activiteiten bekostigen. Bij 3 kinderen kunnen individuele muzieklessen vanaf 110 procent worden bekostigd. Alle andere activiteiten in alle inkomenssituaties.

Paren zonder kinderen kunnen in alle gevallen alle activiteiten betalen.

Paren met 1 kind kunnen bijna alle activiteiten bekostigen. Enkel individuele muzieklessen kunnen vanaf een inkomen vanaf 110 procent worden bekostigd. Bij 2 kinderen kunnen vanaf een inkomen van 150 procent van het minimum individuele muzieklessen worden betaald. Muzieklessen in groepsverband en individuele zanglessen vanaf 110 procent. Goedkopere activiteiten vanaf 100 procent. Bij paren

met 3 kinderen kunnen vanaf het minimum geen enkele activiteit betalen. De duurdere activiteiten vanaf een inkomen van 150 procent van het minimum en goedkopere activiteiten vanaf 110 procent.

Bij een bovengemiddelde huur zien we volledige betaalbaarheid van actieve kunstbeoefening bij 65-plussers, bij eenoudergezinnen met 1 of 2 kinderen. De duurdere activiteiten zijn voor paren met kinderen betaalbaar vanaf een inkomen vanaf 150 procent van het minimum en daarboven.

5.2.4 Na uitgaven uit het restpakket

Hierboven is enkel rekening gehouden met de uitgaven uit het basispakket. Als ook rekening wordt gehouden met de uitgaven uit het restpakket, dan zien we het volgende: Bij een gemiddelde huur zijn alle activiteiten betaalbaar vanaf een minimuminkomen voor alleenstaande 65-plussers, paren van 65 jaar en ouder (individuele muzieklessen vanaf 110 procent). En ook voor eenoudergezinnen met 1 of 2 kinderen (bij 2 kinderen individuele muzieklessen vanaf 110 procent).

Voor alleenstaanden en paren jonger dan 65 jaar, eenoudergezinnen met 3 kinderen en paren met 1 kind zijn de duurdere activiteiten betaalbaar vanaf 150 procent of daarboven. De goedkopere activiteiten vanaf 110 procent. Paren met 2 of 3 kinderen kunnen bijna geen enkele activiteit betalen, sommige vanaf 150 procent. Bij een bovengemiddelde huur zien we vanzelfsprekend vaker percentages vanaf 150 procent of daarboven.

5.2.5 Als enkel de kinderen deelnemen

In de onderstaande figuren 3 en 4 is dezelfde exercitie gedaan als hierboven, maar dan in het geval alleen de kinderen deelnemen aan de activiteiten die worden aangeboden door de Centra voor de Kunsten.

Figuur 3. Betaalbaarheid actieve kunstbeoefening door enkel de kinderen (gemiddelde huur)*

	muziekinstrument individueel	muziekinstrument groepsles	zang < 18 individueel	zang < 18 groepsles	overige activiteiten < 18
<i>basispakket - gemiddelde huur</i>					
3 Eenoudergezin met 1 kind van 8 jaar;	100	100	100	100	100
4 Eenoudergezin met 2 kinderen van 6 en 14 jaar;	100	100	100	100	100
5 Eenoudergezin met 3 kinderen van 10, 12 en 14 jaar;	100	100	100	100	100
8 Echtpaar met 1 kind van 8 jaar;	100	100	100	100	100
9 Echtpaar met 2 kinderen van 6 en 14 jaar;	100	100	110	100	100
10 Echtpaar met 3 kinderen van 10, 12 en 14 jaar.	150	110	150	110	110
<i>restpakket - gemiddelde huur</i>					
3 Eenoudergezin met 1 kind van 8 jaar;	100	100	100	100	100
4 Eenoudergezin met 2 kinderen van 6 en 14 jaar;	100	100	100	100	100
5 Eenoudergezin met 3 kinderen van 10, 12 en 14 jaar;	110	110	110	110	100
8 Echtpaar met 1 kind van 8 jaar;	110	100	110	100	100
9 Echtpaar met 2 kinderen van 6 en 14 jaar;	150	150	150	150	150
10 Echtpaar met 3 kinderen van 10, 12 en 14 jaar.	>150	>150	>150	150	150

* noot: Onder actieve kunstbeoefening worden cursussen bij CcvK + bijkomende kosten verstaan

Bron: Nibud, 2008

Uit bovenstaande figuur valt af te lezen dat eenoudergezinnen met een gemiddelde huur, nadat de uitgaven uit het basispakket zijn gedaan, voldoende bestedingsruimte hebben om de kosten van actieve kunstbeoefening te kunnen doen vanaf een minimuminkomen (100%; WWB-uitkering).

Figuur 4. Betaalbaarheid actieve kunstbeoefening door enkel de kinderen (bovengemiddelde huur)*

	muziekinstrument individueel	muziekinstrument groepsles	zang < 18 individueel	zang < 18 groepsles	overige activiteiten < 18
<i>basispakket - bovengemiddelde huur</i>					
3 Eenoudergezin met 1 kind van 8 jaar;	100	100	100	100	100
4 Eenoudergezin met 2 kinderen van 6 en 14 jaar;	100	100	100	100	100
5 Eenoudergezin met 3 kinderen van 10, 12 en 14 jaar;	110	100	110	100	100
8 Echtpaar met 1 kind van 8 jaar;	110	110	110	110	100
9 Echtpaar met 2 kinderen van 6 en 14 jaar;	120	110	120	110	110
10 Echtpaar met 3 kinderen van 10, 12 en 14 jaar.	150	150	>150	150	150
<i>restpakket - bovengemiddelde huur</i>					
3 Eenoudergezin met 1 kind van 8 jaar;	100	100	100	100	100
4 Eenoudergezin met 2 kinderen van 6 en 14 jaar;	110	100	110	100	100
5 Eenoudergezin met 3 kinderen van 10, 12 en 14 jaar;	150	110	150	110	110
8 Echtpaar met 1 kind van 8 jaar;	150	150	150	150	150
9 Echtpaar met 2 kinderen van 6 en 14 jaar;	>150	>150	>150	>150	150
10 Echtpaar met 3 kinderen van 10, 12 en 14 jaar.	>150	>150	>150	>150	>150

* noot: Onder actieve kunstbeoefening worden cursussen bij CcvK + bijkomende kosten verstaan

Bron: Nibud, 2008

Bij een gemiddelde huur kunnen alle kinderen in eenoudergezinnen alle activiteiten betalen. Bij een bovengemiddelde huur is het voor grotere eenoudergezinnen met een minimuminkomen niet mogelijk om de duurdere activiteiten te kunnen betalen. Dit kan wel vanaf een inkomen van 110 procent van het minimum.

Als ook rekening wordt gehouden met de uitgaven uit het restpakket dan kunnen eenoudergezinnen met een gemiddelde huur en met 1 of 2 kinderen alle activiteiten bekostigen. Bij 3 kinderen kunnen de meeste activiteiten vanaf een inkomen van 110 procent van het minimum betaald worden. Bij een bovengemiddelde huur kunnen de grotere eenoudergezinnen de duurdere activiteiten pas betalen vanaf een inkomen van 150 procent van het minimum.

5.2.6 Lokale tegemoetkomingen

Het blijkt dat als gekeken wordt naar de cursustarieven van activiteiten aan de Centra voor de Kunsten en eventuele bijkomende kosten niet alle activiteiten betaalbaar zijn voor alle voorbeeldhuishoudens bij alle inkomensniveaus. Lokale inkomensondersteuning lijkt dus noodzakelijk als men sociale en culturele participatie wil bevorderen. Zoals is besproken in het vorige hoofdstuk, kennen veel gemeenten in hun minimabeleid tegemoetkomingsregelingen ter bevordering van sociale en culturele activiteiten. Veel gebruikte middelen zijn het toekennen van bedragen of het verlenen van kortingen voor cursussen.

Een voorbeeld van het effect van een korting van 50 procent op de tarieven van cursussen voor huishoudens met een inkomen tot en met 120 procent van het minimum staat in onderstaande figuur. Hierbij is de uitgangssituatie een gemiddelde huur en dat alle gezinsleden aan de betreffende activiteit deelnemen. De korting geldt ook voor alle gezinsleden. Bij gemeenten komt ook een combinatie van kortingen én tegemoetkomingen voor. In onderstaande figuur is enkel het effect van een korting van 50 procent op het cursusgeld weergegeven. Niet van eventueel bijkomende tegemoetkomingen.

Figuur 5 Betaalbaarheid actieve kunstbeoefening door alle gezinsleden (gemiddelde huur)*

	muziekinstrument individueel	muziekinstrument groepsles	zang < 18 individueel	zang < 18 groepsles	overige activiteiten < 18	overige activiteiten > 18
<i>basispakket - gemiddelde huur</i>						
1 Alleenstaande onder de 65 jaar;	100	100				100
2 Alleenstaande, 65 jaar of ouder;	100	100				100
3 Eenoudergezin met 1 kind van 8 jaar;	100	100	100	100	100	100
4 Eenoudergezin met 2 kinderen van 6 en 14 jaar;	100	100	100	100	100	100
5 Eenoudergezin met 3 kinderen van 10, 12 en 14 jaar;	100	100	100	100	100	100
6 Echtpaar jonger dan 65 jaar;	100	100				100
7 Echtpaar, 65 jaar of ouder;	100	100				100
8 Echtpaar met 1 kind van 8 jaar;	100	100	100	100	100	100
9 Echtpaar met 2 kinderen van 6 en 14 jaar;	110	110	100	100	100	100
10 Echtpaar met 3 kinderen van 10, 12 en 14 jaar.	150	120	110	110	110	110
<i>restpakket - gemiddelde huur</i>						
1 Alleenstaande onder de 65 jaar;	120	120				120
2 Alleenstaande, 65 jaar of ouder;	100	100				100
3 Eenoudergezin met 1 kind van 8 jaar;	100	100	100	100	100	100
4 Eenoudergezin met 2 kinderen van 6 en 14 jaar;	100	100	100	100	100	100
5 Eenoudergezin met 3 kinderen van 10, 12 en 14 jaar;	110	110	110	100	100	100
6 Echtpaar jonger dan 65 jaar;	150	110				100
7 Echtpaar, 65 jaar of ouder;	100	100				100
8 Echtpaar met 1 kind van 8 jaar;	150	150	100	100	100	100
9 Echtpaar met 2 kinderen van 6 en 14 jaar;	>150	150	150	150	120	150
10 Echtpaar met 3 kinderen van 10, 12 en 14 jaar.	>150	>150	>150	150	150	150

* noot: Onder actieve kunstbeoefening worden cursussen bij CcvK + bijkomende kosten verstaan
Bron: Nibud, 2008

Als we deze figuur naast figuur 1 leggen, dan zien we een duidelijk verschil: Nadat alle uitgaven uit het basispakket zijn gedaan kunnen bijna alle huishoudens alle activiteiten betalen vanaf het minimuminkomen. Enkel voor paren met meerdere kinderen is het minimuminkomen hiervoor onvoldoende.

In combinatie met de uitgaven uit het restpakket kunnen nog steeds niet alle huishoudens vanaf een minimuminkomen bekostigd worden. Dit geldt vooral voor paren met kinderen, eenoudergezinnen met meerdere kinderen en alleenstaanden jonger dan 65 jaar .

5.4 Betaalbaarheid van sportbeoefening

Tegemoetkomingen die gelden voor cultuurdeelname, zijn vaak ook van toepassing op sportbeoefening. Daarom kunnen de resultaten voor wat betreft de betaalbaarheid van kunstbeoefening uit de vorige paragrafen ook worden doorgetrokken voor sport.

Uit het vorige hoofdstuk bleek dat de gemiddelde uitgaven aan sportbeoefening ongeveer overeenkwam met de gemiddelde uitgaven aan cultuurdeelname. De

resultaten uit de voorgaande paragrafen lijken daarmee ook te gelden voor sportbeoefening.

Aangezien voor een aantal voorbeeldhuishoudens met een beperkt inkomen niet mogelijk is om zonder ondersteuning de kosten van actieve kunstbeoefening of de kosten van sportbeoefening te kunnen betalen, lijkt gelijktijdige deelname aan sport- en actieve kunstbeoefening voor veel huishoudens met een laag inkomen niet mogelijk zonder inkomensondersteuning.

5.5 Conclusie

Uit het voorgaande is gebleken dat in bepaalde situaties niet alle mogelijke activiteiten op het gebied van actieve kunstbeoefening bekostigd kunnen worden. Met name de duurdere activiteiten (muzieklessen) kunnen niet betaald worden door huishoudens met een minimum inkomen. Als rekening wordt gehouden met de uitgaven uit het restpakket, dan is de bestedingsruimte van huishouden met een inkomen boven het minimum ook onvoldoende.

Dat betekent dat er een keuze moet worden gemaakt tussen deelname aan activiteiten op het gebied van kunstbeoefening of andere zaken, zoals recreatie, lidmaatschap van een bibliotheek, abonnementen of sporten. Vooral wat betreft dat laatste is een vaak voorkomende afweging of men sport of actief deelneemt aan kunstbeoefening. De gemiddelde uitgaven aan sportbeoefening vallen ongeveer in dezelfde orde van grootte als de uitgaven aan actieve kunstbeoefening (de kosten van activiteiten bij de Centra voor de Kunsten zijn vaak iets hoger).

Bij de interpretatie van deze uitkomsten dient wel rekening gehouden te worden met de manier waarop de gemiddelde kosten van actieve kunstbeoefening in kaart zijn gebracht. Hierbij is uitgegaan van een beperkte inventarisatie van de tarieven van cursussen aan de Centra voor de Kunsten. Zoals we hebben gezien, liggen de uitgaven van cultuurdeelnemers van activiteiten bij de Centra gemiddeld genomen hoger dan bij deelnemers aan activiteiten bij verenigingen en in ongeorganiseerd verband. Als de cursussen aan de Centra voor de Kunsten moeilijk betaalbaar zijn, kunnen cursussen in verenigingsverband dit wel zijn. Gemiddeld genomen zijn ook de uitgaven aan cultuurdeelname waarbij geen onderscheid is gemaakt naar organisatorisch verband niet altijd betaalbaar voor de alleenstaande voorbeeldhuishoudens. Dit geldt vooral in een situatie met hogere woonlasten en/of nadat de uitgaven uit het restpakket zijn gedaan.

Verder betekent de grote variatie in tegemoetkomingsregelingen van gemeenten en de uitwerking van het minimabeleid dat het moeilijk is om het effect hiervan te meten.

Ten slotte wordt bij het onderscheid tussen verschillende activiteiten geen rekening gehouden met de duur van de cursussen: goedkopere activiteiten kunnen wellicht korter

duren dan duurdere activiteiten. Er is dus niet inzichtelijk gemaakt of meerdere kortlopende cursussen per jaar betaalbaar zijn.

6. Samenvatting

Het Ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschap (OCW) heeft het Nibud gevraagd om de betaalbaarheid van actieve kunstbeoefening voor huishoudens met een laag inkomen inzichtelijk te maken. In dit rapport is dat gebeurd door voor een aantal voorbeeldhuishoudens de bestedingsruimte te berekenen en deze vervolgens te confronteren met de kosten van actieve kunstbeoefening en in het bijzonder de kosten van cursussen aan de Centra voor de Kunsten. Verder is een inschatting gemaakt van de mogelijkheden die gemeenten hebben ter ondersteuning van sociale en culturele activiteiten en de effecten hiervan.

Hieronder staan de belangrijkste bevindingen uit het rapport samengevat.

Bestedingsruimte

Voor de vaststelling van de bestedingsruimte van huishoudens is gekeken naar een aantal voorbeeldhuishoudens. Voor elk van die voorbeeldhuishoudens is een overzicht gegeven van de noodzakelijke uitgaven bij verschillende inkomens (100, 110, 120 en 150 procent van het minimum). Ook is gekeken naar situaties waarin deze voorbeeldhuishoudens bovengemiddelde woonlasten hebben.

Hieruit blijkt dat sommige huishoudens meer te besteden hebben dan andere huishoudens bij hetzelfde (beperkte) inkomen. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door de hoogte van de uitkeringen, heffingskortingen en toeslagen. Maar ook door verschillende noodzakelijke uitgaven waar verschillende huishoudens mee geconfronteerd worden. De noodzakelijke uitgaven worden door het Nibud aangeduid als een basispakket aan uitgaven.

Naast noodzakelijke uitgaven hebben huishoudens ook andere uitgaven waarbij men meer keuzevrijheid heeft. Deze vrije bestedingen zijn hier gepresenteerd in een pakket aan voorbeelduitgaven (restpakket). Dit (sobere) pakket is niet voor alle huishoudens met een beperkt inkomen betaalbaar. Voornamelijk paren met kinderen en alleenstaanden jonger dan 65 jaar hebben met een beperkt inkomen al snel te weinig financiële ruimte om alle uitgaven te kunnen doen. Ouderen en eenoudergezinnen hebben meer bestedingsruimte.

Bij de vergelijking van de bestedingsruimte van de verschillende voorbeeldhuishoudens in dit rapport moet nog wel rekening gehouden worden met de aantallen huishoudens met een laag inkomen. Als het gaat om huishoudens met een laag inkomen zijn dit merendeels eenoudergezinnen en alleenstaanden.

Kosten van actieve kunstbeoefening

Voor de kosten van actieve kunstbeoefening is in dit rapport gekeken naar de resultaten van het Bevolkingsonderzoek Sport en Cultuur 2006 van het W.J.H. Mulier Instituut. In dit onderzoek zijn de gemiddelde uitgaven aan cultuurdeelname gepubliceerd. Het gaat hierbij om de uitgaven aan de uitoefening van de meest beoefende activiteit per cultuurdeelnemer.

Naast de uitgaven aan cultuurdeelname waren we ook geïnteresseerd in de tarieven van cursussen en lessen. Daarom is gebruik gemaakt van de resultaten van een inventarisatie van de tarieven van cursussen van diverse activiteiten van 25 Centra voor de Kunsten. Om te komen tot een compleet beeld van de kosten van actieve kunstbeoefening van cursussen bij de Centra, is naast het lesgeld ook rekening gehouden met bijkomende kosten voor bijvoorbeeld materialen, instrumenten en kleding. Van deze bijkomende kosten is een schatting gemaakt.

Voor elk van de voorbeeldhuishoudens is vervolgens een inschatting gemaakt van de gemiddelde kosten van actieve kunstbeoefening voor cursussen bij de Centra voor de Kunsten in het geval dat elk gezinslid uitgaven heeft en als alleen de kinderen dergelijke uitgaven hebben. De gemiddelde kosten variëren van 25 euro per maand als in een huishouden enkel 1 kind aan de goedkoopste vorm van kunstbeoefening deelneemt (overige activiteiten, geen muzieklessen) tot meer dan 350 euro per maand als elk gezinslid deelneemt aan muzieklessen (paar met 3 kinderen).

Naast de kosten van actieve kunstbeoefening is het ook belangrijk om de intensiteit van de activiteiten in de gaten te houden. Tussen de verschillende activiteiten zitten grote verschillen in lesduur, groepsgrootte en looptijd van de cursussen. De duurdere activiteiten, zoals muzieklessen, lopen veelal 30 tot 38 weken, terwijl goedkopere activiteiten soms korte cursussen zijn van 10 tot 15 weken. Bij individuele muzieklessen is een lesduur van 30 minuten niet ongewoon, terwijl andere activiteiten soms langer dan twee uur duren.

Tegemoetkomingen

Om iets te kunnen zeggen over de betaalbaarheid van actieve kunstbeoefening en in dit geval in het bijzonder de deelname aan cursusactiviteiten aan de Centra voor de Kunsten, moet ook rekening gehouden worden met tegemoetkomingen die gemeenten kunnen verstrekken voor deze uitgaven. Daarom is in dit rapport een korte inventarisatie gemaakt van de regelingen bij een aantal gemeenten.

Hieruit blijkt dat de regelingen zeer uiteenlopen per gemeenten. Veel gemeenten kennen wel een bijdrage in de kosten voor sociale en culturele participatie of verstrekken kortingen. Soms zijn deze regelingen specifiek toegespitst op kinderen en ze gelden vaak tot een inkomen van 110 tot 120 procent van het minimum.

De gemiddelde tegemoetkomingen bij gemeenten die een tegemoetkomingsregeling hebben variëren van enkele tientjes tot honderden euro's per jaar. Als er kortingen worden verstrekt, variëren die tot 50 procent van het cursusgeld.

Sporten

De gemiddelde uitgaven aan sportbeoefening vallen ongeveer in dezelfde orde van grootte als de uitgaven aan actieve kunstbeoefening (de kosten van activiteiten bij de Centra voor de Kunsten zijn vaak iets hoger).

Aangezien voor een aantal voorbeeldhuishoudens met een beperkt inkomen niet mogelijk is om zonder ondersteuning de kosten van actieve kunstbeoefening of de kosten van sportbeoefening te kunnen betalen, lijkt gelijktijdige deelname aan sport- en actieve kunstbeoefening voor veel huishoudens met een laag inkomen niet mogelijk zonder inkomensondersteuning.

Betaalbaarheid

Lang niet alle voorbeeldhuishoudens kunnen bij elk inkomensniveau de kosten van actieve kunstbeoefening betalen. Dit blijkt als gekeken wordt naar de kosten van cursussen bij de Centra voor de Kunsten waarbij rekening is gehouden met bijkomende kosten voor instrumenten, materialen en kleding. Zeker niet in combinatie met andere uitgaven dan enkel de noodzakelijke uitgaven uit het basispakket. In geval van bovengemiddelde woonlasten komt de betaalbaarheid helemaal in het geding. Overigens is vastgesteld dat de gemiddelde uitgaven door cultuurdeelnemers bij de Centra voor de Kunsten hoger zijn als die bij activiteiten in verenigingsverband of bij ongeorganiseerde activiteiten het geval is.

Paren met kinderen hebben financieel opzicht de minste mogelijkheden tot cultuur- en sportdeelname. Dit geldt ook voor eenoudergezinnen met meerdere kinderen. Ook alleenstaanden en paren zonder kinderen hebben moeite de wat duurdere culturele activiteiten te kunnen bekostigen bij een laag inkomensniveau.

Bij de betaalbaarheid van actieve kunstbeoefening of sporten speelt de manier waarop de kosten voldaan moeten worden een rol. In dit rapport is er voor gekozen om de gemiddelde kosten per maand weer te geven. Als het niet mogelijk is om de kosten van een activiteit in maandelijkse termijnen te betalen, dan kan dit een grote drempel zijn voor deelname van huishoudens met een beperkt inkomen.

Om de participatie van actieve kunstbeoefening en sporten te bevorderen lijkt ondersteuning dus noodzakelijk. In veel gemeenten zijn hiervoor al maatregelen getroffen in hun minimabeleid. In een voorbeeld is het effect van een korting van 50 procent op het cursusgeld tot en met een inkomen van 120 procent van het minimum doorberekend. Naast kortingen kennen gemeenten nog andere tegemoetkomingen. Ook deze maatregelen zullen positief doorwerken op de betaalbaarheid van actieve kunstbeoefening en andere sociaal-culturele activiteiten zoals bijvoorbeeld sporten.

Inhoudsopgave bijlagen

BIJLAGE 1: BEGROTINGEN	II
BIJLAGE 2: RESULTATEN	I
BIJLAGE 3: INKOMSTEN	I
BIJLAGE 4: VERANTWOORDING UITGAVEN	II
BIJLAGE 5: UITGAVEN AAN KUNSTBEOEFENING	VII

Bijlage 1: Begrotingen

Toelichting bij de begrotingen

In de volgende tabellen zijn de begrotingen van de verschillende huishoudtypen opgenomen. De huur vormt het uitgangspunt van de begrotingen: alle begrotingen met nummer 1 gaan uit van een gemiddelde huur. Alle begrotingen met nummer 2 gaan uit van een bovengemiddelde huur. Vervolgens is bij de gegeven huur het soort huishouden toegevoegd. Zo gaan de begrotingen 1a en 2a over een alleenstaande onder de 65 jaar. Voor dat huishouden wordt op een rij gezet hoe het budget er bij de verschillende inkomensniveaus uit ziet.

Kwijtschelding van gemeentelijke heffingen

In de begrotingen is de kwijtschelding van de gemeentelijke- en waterschapsheffingen verwerkt bij de heffingsbedragen. Dit wordt aangegeven met • achter het resterende bedrag.

Vaak wordt door gemeenten voor de kwijtschelding een norm van 100% van de grondslag WWB. Dat wil zeggen dat afhankelijk van het vermogen, huishoudens met een inkomen op WWB/AOW-niveau in principe geen gemeentelijke heffingen hoeven te betalen. Bij een inkomen boven WWB/AOW-niveau wordt de betalingscapaciteit berekend door het inkomen te verminderen met het norminkomen. Er vindt een correctie plaats voor de eigen uitgaven aan huur en voor de premie basisverzekering en de aanvullende verzekering. Van de betalingscapaciteit dient 80% te worden aangewend voor de betaling van de gemeentelijke heffingen.

De kwijtschelding geldt voor het rioolrecht, de afvalstoffenheffing, de hondenbelasting en de onroerende zaakbelasting (OZB). Als huishoudens in aanmerking komen voor een kwijtschelding van gemeentelijke heffingen dan wil dit nog niet zeggen dat ze ook automatisch kwijtschelding krijgen voor de waterschapsbelastingen. Het kan dus voorkomen dat de betalingscapaciteit voor de kwijtschelding wordt twee keer wordt berekend.

Tabel 1a Alleenstaande onder de 65 jaar (huur 313)

	WWB	110%	120%	150%
Inkomsten				
Netto inkomen (incl. kortingen)	891	980	1069	1337
Kinderbijslag	0	0	0	0
Tegemoetkoming schoolkosten	0	0	0	0
Categoriale bijstand	0	0	0	0
Heffingskortingen niet-werkgever	0	0	0	0
Belastingteruggaaf ziektekosten/TBU	2	2	0	0
Huurtoeslag	109	108	69	0
Kindertoeslag	0	0	0	0
Zorgtoeslag	46	46	46	33
TOTAAL INKOMSTEN	1048	1136	1185	1370
Vaste lasten				
Huur/hypotheek	313	313	313	352
Energie				
Gas	48	48	48	48
Elektriciteit (-/- REB vermindering)	25	25	25	25
Water	8	8	8	8
Heffingen				
Totaal gemeentelijke heffingen	0 •	17 •	28	28
Waterschapsbelastingen	0 •	8	8	9
Telefoon en internet	30	30	30	30
Verzekeringen				
Basispremie zk-verzekering	91	91	91	91
Aanvullende zk-verzekering	23	23	23	23
Aansprakelijkheidsverzekering	3	3	3	3
Inboedelverzekering	6	6	6	6
Begrafenis/crematieverzekering	7	7	7	7
Schoolkosten/kinderopvang	0	0	0	0
Contributies en abonnementen				
Kabel	16	16	16	16
Overige contributies/abonnementen	*	*	*	*
Vervoer	*	*	*	*
TOTAAL VASTE LASTEN	569	594	605	642
Reserveringsuitgaven				
Kleding en schoeisel	48	48	48	48
Inventaris	63	63	63	63
Onderhoud huis en tuin	27	27	27	27
Extra ziektekosten	18	18	18	18
Recreatie	*	*	*	*
TOTAAL RESERVERINGSUITGAVEN	155	155	155	155
Uitgaven				
Voeding en versnaperingen	163	163	163	163
Roken	*	*	*	*
Reiniging	8	8	8	8
Persoonlijke verzorging	19	19	19	19
Huisdier	*	*	*	*
Zakgeld	*	*	*	*
Diversen (postzegels, bloemen)	18	18	18	18
Strippenkaart, fiets	12	12	12	12
TOTAAL HUISHOUDELIJKE UITG.	219	219	219	219
TOTAAL UITGAVEN	943	968	980	1017
BESCHIKBAAR VOOR RESTPAKKET	104	168	205	353

* Deze posten vallen onder het restpakket
Vet en cursief Afhankelijk van gemeentelijke tarieven
• Verminderd met de kwijtschelding

Tabel 1b Alleenstaande 65 jaar of ouder (huur 313)

	AOW	110%	120%	150%
Inkomsten				
Netto inkomen (incl. kortingen)	989	1088	1187	1484
Kinderbijslag	0	0	0	0
Tegemoetkoming schoolkosten	0	0	0	0
Categoriale bijstand	0	0	0	0
Heffingskortingen niet-werkgever	0	0	0	0
Belastingteruggaaf ziektekosten/TBU	12	12	11	0
Huuroeslag	110	110	78	0
Kindertoeslag	0	0	0	0
Zorgtoeslag	46	46	46	39
TOTAAL INKOMSTEN	1158	1256	1321	1523
Vaste lasten				
Huur/hypotheek	313	313	313	352
Energie				
Gas	50	50	50	50
Elektriciteit (-/- REB vermindering)	25	25	25	25
Water	8	8	8	8
Heffingen				
Totaal gemeentelijke heffingen	0 •	25 •	28	28
Waterschapsbelastingen	0 •	8	8	9
Telefoon en internet	30	30	30	30
Verzekeringen				
Basispremie zk-verzekering	91	91	91	91
Aanvullende zk-verzekering	23	23	23	23
Aansprakelijkheidsverzekering	3	3	3	3
Inboedelverzekering	6	6	6	6
Begrafenis/crematieverzekering	0	0	0	0
Schoolkosten/kinderopvang	0	0	0	0
Contributies en abonnementen				
Kabel	16	16	16	16
Overige contributies/abonnementen	*	*	*	*
Vervoer	*	*	*	*
TOTAAL VASTE LASTEN	564	597	600	640
Reserveringsuitgaven				
Kleding en schoeisel	48	48	48	48
Inventaris	63	63	63	63
Onderhoud huis en tuin	27	27	27	27
Extra ziektekosten	18	18	18	18
Recreatie	*	*	*	*
TOTAAL RESERVERINGSUITGAVEN	155	155	155	155
Uitgaven				
Voeding en versnaperingen	139	139	139	139
Roken	*	*	*	*
Reiniging	8	8	8	8
Persoonlijke verzorging	19	19	19	19
Huisdier	*	*	*	*
Zakgeld	*	*	*	*
Diversen (postzegels, bloemen)	21	21	21	21
Strippenkaart, fiets	10	10	10	10
TOTAAL HUISHOUDELIJKE UITG.	196	196	196	196
TOTAAL UITGAVEN	915	948	951	991
BESCHIKBAAR VOOR RESTPAKKET	242	308	370	531

* Deze posten vallen onder het restpakket

Vet en cursief Afhankelijk van gemeentelijke tarieven

• Verminderd met de kwijschelding

Tabel 1c Eenoudergezin met een kind (8 jaar) (huur 381)

	WWB	110%	120%	150%
Netto inkomen (incl. kortingen)	1146	1261	1375	1719
Kinderbijslag	78	78	78	78
Tegemoetkoming schoolkosten	0	0	0	0
Categoriale bijstand	0	0	0	0
Heffingskortingen niet-werkgever	122	264	273	302
Belastingteruggaaf ziektekosten/TBU	2	3	2	0
Huurtoeslag	153	150	94	0
Kindertoeslag	83	83	83	78
Zorgtoeslag	46	41	30	0
TOTAAL INKOMSTEN	1630	1880	1936	2177
Huur/hypotheek	381	381	381	381
Energie				
Gas	68	68	68	68
Elektriciteit (-/- REB vermindering)	51	51	51	51
Water	17	17	17	17
Heffingen				
Totaal gemeentelijke heffingen	0 •	31 •	34	34
Waterschapsbelastingen	0 •	17	17	17
Telefoon en internet	30	30	30	30
Verzekeringen				
Basispremie zk-verzekering	91	91	91	91
Aanvullende zk-verzekering	23	23	23	23
Aansprakelijkheidsverzekering	4	4	4	4
Inboedelverzekering	9	9	9	9
Begrafenis/crematieverzekering	7	7	7	7
Schoolkosten/kinderopvang	0	0	0	0
Contributies en abonnementen				
Kabel	16	16	16	16
Overige contributies/abonnementen	*	*	*	*
Vervoer	*	*	*	*
TOTAAL VASTE LASTEN	696	744	747	747
Kleding en schoeisel	84	84	84	84
Inventaris	73	73	73	73
Onderhoud huis en tuin	27	27	27	27
Extra ziektekosten	22	22	22	22
Recreatie	*	*	*	*
TOTAAL RESERVERINGSUITGAVEN	205	205	205	205
Voeding en versnaperingen	263	263	263	263
Roken	*	*	*	*
Reiniging	10	10	10	10
Persoonlijke verzorging	29	29	29	29
Huisdier	*	*	*	*
Zakgeld	*	*	*	*
Diversen (postzegels, bloemen)	21	21	21	21
Strippenkaart, fiets	22	22	22	22
TOTAAL HUISHOUDELIJKE UITG.	344	344	344	344
TOTAAL UITGAVEN	1245	1293	1296	1296
BESCHIKBAAR VOOR RESTPAKKET	385	587	640	881

* Deze posten vallen onder het restpakket

Vet en cursief Afhankelijk van gemeentelijke tarieven

• Verminderd met de kwijschelding

Tabel 1d Eenoudergezin met twee kinderen (6 en 14 jaar) (huur 571)

	WWB	110%	120%	150%
Netto inkomen (incl. kortingen)	1146	1261	1375	1719
Kinderbijslag	182	182	182	182
Tegemoetkoming schoolkosten	50	50	50	50
Categoriale bijstand	0	0	0	0
Heffingskortingen niet-werkgever	122	264	273	302
Belastingteruggaaf ziektekosten/TBU	2	3	2	0
Huurtoeslag	153	150	94	0
Kindertoeslag	83	83	83	78
Zorgtoeslag	46	41	30	0
TOTAAL INKOMSTEN	1784	2034	2089	2331
Huur/hypotheek	381	381	381	381
Energie				
Gas	68	68	68	68
Elektriciteit (-/- REB vermindering)	51	51	51	51
Water	17	17	17	17
Heffingen				
Totaal gemeentelijke heffingen	0 •	31 •	34	34
Waterschapsbelastingen	0 •	17	17	17
Telefoon en internet	30	30	30	30
Verzekeringen				
Basispremie zk-verzekering	91	91	91	91
Aanvullende zk-verzekering	23	23	23	23
Aansprakelijkheidsverzekering	4	4	4	4
Inboedelverzekering	9	9	9	9
Begrafenis/crematieverzekering	7	7	7	7
Schoolkosten/kinderopvang	58	58	58	58
Contributies en abonnementen				
Kabel	16	16	16	16
Overige contributies/abonnementen	*	*	*	*
Vervoer	*	*	*	*
TOTAAL VASTE LASTEN	754	802	805	805
Kleding en schoeisel	117	117	117	117
Inventaris	82	82	82	82
Onderhoud huis en tuin	27	27	27	27
Extra ziektekosten	26	26	26	26
Recreatie	*	*	*	*
TOTAAL RESERVERINGSUITGAVEN	252	252	252	252
Voeding en versnaperingen	323	323	323	323
Roken	*	*	*	*
Reiniging	13	13	13	13
Persoonlijke verzorging	48	48	48	48
Huisdier	*	*	*	*
Zakgeld	*	*	*	*
Diversen (postzegels, bloemen)	23	23	23	23
Strippenkaart, fiets	33	33	33	33
TOTAAL HUISHOUDELIJKE UITG.	440	440	440	440
TOTAAL UITGAVEN	1446	1494	1497	1497
BESCHIKBAAR VOOR RESTPAKKET	338	540	592	834

* Deze posten vallen onder het restpakket

Vet en cursief Afhankelijk van gemeentelijke tarieven

• Verminderd met de kwijtschelding

Tabel 1e Eenoudergezin met drie kinderen (10, 12 en 14 jaar) (huur 381)

	WWB	110%	120%	150%
Netto inkomen (incl. kortingen)	1146	1261	1375	1719
Kinderbijslag	278	278	278	278
Tegemoetkoming schoolkosten	50	50	50	50
Categoriale bijstand	0	0	0	0
Heffingskortingen niet-werkgever	122	264	273	302
Belastingteruggaaf ziektekosten/TBU	2	3	2	0
Huurtoeslag	153	150	94	0
Kindertoeslag	83	83	83	78
Zorgtoeslag	46	41	30	0
TOTAAL INKOMSTEN	1880	2130	2185	2427
Huur/hypotheek	381	381	381	381
Energie				
Gas	68	68	68	68
Elektriciteit (-/- REB vermindering)	51	51	51	51
Water	17	17	17	17
Heffingen				
Totaal gemeentelijke heffingen	0 •	31 •	34	34
Waterschapsbelastingen	0 •	17	17	17
Telefoon en internet	30	30	30	30
Verzekeringen				
Basispremie zk-verzekering	91	91	91	91
Aanvullende zk-verzekering	23	23	23	23
Aansprakelijkheidsverzekering	4	4	4	4
Inboedelverzekering	9	9	9	9
Begravenis/crematieverzekering	7	7	7	7
Schoolkosten/kinderopvang	66	66	66	66
Contributies en abonnementen				
Kabel	16	16	16	16
Overige contributies/abonnementen	*	*	*	*
Vervoer	*	*	*	*
TOTAAL VASTE LASTEN	762	810	813	813
Kleding en schoeisel	146	146	146	146
Inventaris	93	93	93	93
Onderhoud huis en tuin	27	27	27	27
Extra ziektekosten	30	30	30	30
Recreatie	*	*	*	*
TOTAAL RESERVERINGSUITGAVEN	295	295	295	295
Voeding en versnaperingen	405	405	405	405
Roken	*	*	*	*
Reiniging	15	15	15	15
Persoonlijke verzorging	67	67	67	67
Huisdier	*	*	*	*
Zakgeld	*	*	*	*
Diversen (postzegels, bloemen)	26	26	26	26
Strippenkaart, fiets	45	45	45	45
TOTAAL HUISHOUDELIJKE UITG.	558	558	558	558
TOTAAL UITGAVEN	1616	1663	1666	1666
BESCHIKBAAR VOOR RESTPAKKET	264	466	519	761

* Deze posten vallen onder het restpakket

Vet en cursief Afhankelijk van gemeentelijke tarieven

• Verminderd met de kwijtschelding

Tabel 1f Echtbaar onder de 65 jaar (huur 381)

	WWB	110%	120%	150%
Netto inkomen (incl. kortingen)	1273	1400	1528	1910
Kinderbijslag	0	0	0	0
Tegemoetkoming schoolkosten	0	0	0	0
Categoriale bijstand	0	0	0	0
Heffingskortingen niet-werkgever	0	0	0	0
Belastingteruggaaf ziektekosten/TBU	10	10	8	0
Huurtoeslag	168	164	105	0
Kindertoeslag	0	0	0	0
Zorgtoeslag	123	121	109	71
TOTAAL INKOMSTEN	1574	1695	1750	1981
Huur/hypotheek	381	381	381	381
Energie				
Gas	50	50	50	50
Elektriciteit (-/- REB vermindering)	39	39	39	39
Water	12	12	12	12
Heffingen				
Totaal gemeentelijke heffingen	0 •	7 •	44	44
Waterschapsbelastingen	0 •	7 •	17	17
Telefoon en internet	30	30	30	30
Verzekeringen				
Basispremie zk-verzekering	182	182	182	182
Aanvullende zk-verzekering	46	46	46	46
Aansprakelijkheidsverzekering	4	4	4	4
Inboedelverzekering	9	9	9	9
Begrafenis/crematieverzekering	14	14	14	14
Schoolkosten/kinderopvang	0	0	0	0
Contributies en abonnementen				
Kabel	16	16	16	16
Overige contributies/abonnementen	*	*	*	*
Vervoer	*	*	*	*
TOTAAL VASTE LASTEN	782	796	843	843
Kleding en schoeisel	96	96	96	96
Inventaris	72	72	72	72
Onderhoud huis en tuin	27	27	27	27
Extra ziektekosten	35	35	35	35
Recreatie	*	*	*	*
TOTAAL RESERVERINGSUITGAVEN	230	230	230	230
Voeding en versnaperingen	294	294	294	294
Roken	*	*	*	*
Reiniging	10	10	10	10
Persoonlijke verzorging	38	38	38	38
Huisdier	*	*	*	*
Zakgeld	*	*	*	*
Diversen (postzegels, bloemen)	21	21	21	21
Strippenkaart, fiets	24	24	24	24
TOTAAL HUISHOUDELIJKE UITG.	386	386	386	386
TOTAAL UITGAVEN	1398	1412	1459	1459
BESCHIKBAAR VOOR RESTPAKKET	176	284	291	522

* Deze posten vallen onder het restpakket

Vet en cursief Afhankelijk van gemeentelijke tarieven

• Verminderd met de kwijtschelding

Tabel 1g Echtbaar van 65 jaar of ouder (huur 381)

	AOW	110%	120%	150%
Netto inkomen (incl. kortingen)	1364	1500	1637	2046
Kinderbijslag	0	0	0	0
Tegemoetkoming schoolkosten	0	0	0	0
Categoriale bijstand	0	0	0	0
Heffingskortingen niet-werkgever	0	0	0	0
Belastingteruggaaf ziektekosten/TBU	26	25	25	0
Huurtoeslag	172	141	80	0
Kindertoeslag	0	0	0	0
Zorgtoeslag	123	117	108	80
TOTAAL INKOMSTEN	1685	1783	1850	2126
Huur/hypotheek	381	381	381	381
Energie				
Gas	50	50	50	50
Elektriciteit (-/- REB vermindering)	39	39	39	39
Water	12	12	12	12
Heffingen				
Totaal gemeentelijke heffingen	0 •	3 •	44	44
Waterschapsbelastingen	0 •	3 •	17	17
Telefoon en internet	30	30	30	30
Verzekeringen				
Basispremie zk-verzekering	182	182	182	182
Aanvullende zk-verzekering	46	46	46	46
Aansprakelijkheidsverzekering	4	4	4	4
Inboedelverzekering	9	9	9	9
Begrafenis/crematieverzekering	0	0	0	0
Schoolkosten/kinderopvang	0	0	0	0
Contributies en abonnementen				
Kabel	16	16	16	16
Overige contributies/abonnementen	*	*	*	*
Vervoer	*	*	*	*
TOTAAL VASTE LASTEN	768	774	829	829
Kleding en schoeisel	96	96	96	96
Inventaris	72	72	72	72
Onderhoud huis en tuin	27	27	27	27
Extra ziektekosten	35	35	35	35
Recreatie	*	*	*	*
TOTAAL RESERVERINGSUITGAVEN	230	230	230	230
Voeding en versnaperingen	268	268	268	268
Roken	*	*	*	*
Reiniging	10	10	10	10
Persoonlijke verzorging	38	38	38	38
Huisdier	*	*	*	*
Zakgeld	*	*	*	*
Diversen (postzegels, bloemen)	23	23	23	23
Strippenkaart, fiets	19	19	19	19
TOTAAL HUISHOUDELIJKE UITG.	358	358	358	358
TOTAAL UITGAVEN	1356	1361	1416	1416
BESCHIKBAAR VOOR RESTPAKKET	329	422	433	710

* Deze posten vallen onder het restpakket

Vet en cursief Afhankelijk van gemeentelijke tarieven

• Verminderd met de kwijschelding

Tabel 1h Echtbaar met een kind (8 jaar) (huur 381)

	WWB	110%	120%	150%
Netto inkomen (incl. kortingen)	1274	1401	1529	1911
Kinderbijslag	78	78	78	78
Tegemoetkoming schoolkosten	0	0	0	0
Categoriale bijstand	0	0	0	0
Heffingskortingen niet-werkgever	0	9	9	9
Belastingteruggaaf ziektekosten/TBU	12	12	11	0
Huurtoeslag	168	164	107	0
Kindertoeslag	83	83	83	76
Zorgtoeslag	123	121	109	72
TOTAAL INKOMSTEN	1738	1869	1927	2147
Huur/hypotheek	381	381	381	381
Energie				
Gas	68	68	68	68
Elektriciteit (-/- REB vermindering)	62	62	62	62
Water	21	21	21	21
Heffingen				
Totaal gemeentelijke heffingen	0 •	11 •	34	34
Waterschapsbelastingen	0 •	10 •	17	17
Telefoon en internet	30	30	30	30
Verzekeringen				
Basispremie zk-verzekering	182	182	182	182
Aanvullende zk-verzekering	46	46	46	46
Aansprakelijkheidsverzekering	4	4	4	4
Inboedelverzekering	9	9	9	9
Begrafenis/crematieverzekering	14	14	14	14
Schoolkosten/kinderopvang	0	0	0	0
Contributies en abonnementen		0	0	0
Kabel	16	16	16	16
Overige contributies/abonnementen	*	*	*	*
Vervoer	*	*	*	*
TOTAAL VASTE LASTEN	833	854	884	884
Kleding en schoeisel	132	132	132	132
Inventaris	81	81	81	81
Onderhoud huis en tuin	27	27	27	27
Extra ziektekosten	39	39	39	39
Recreatie	*	*	*	*
TOTAAL RESERVERINGSUITGAVEN	279	279	279	279
Voeding en versnaperingen	341	341	341	341
Roken	*	*	*	*
Reiniging	13	13	13	13
Persoonlijke verzorging	48	48	48	48
Huisdier	*	*	*	*
Zakgeld	*	*	*	*
Diversen (postzegels, bloemen)	23	23	23	23
Strippenkaart, fiets	33	33	33	33
TOTAAL HUISHOUDELIJKE UITG.	457	457	457	457
TOTAAL UITGAVEN	1569	1590	1620	1620
BESCHIKBAAR VOOR RESTPAKKET	169	279	307	527

* Deze posten vallen onder het restpakket

Vet en cursief Afhankelijk van gemeentelijke tarieven

• Verminderd met de kwijtschelding

Tabel 1i Echtbaar met twee kinderen (6 en 14 jaar) (huur 381)

	WWB	110%	120%	150%
Netto inkomen (incl. kortingen)	1274	1401	1529	1911
Kinderbijslag	182	182	182	182
Tegemoetkoming schoolkosten	50	50	50	50
Categoriale bijstand	0	0	0	0
Heffingskortingen niet-werkgever	0	9	9	9
Belastingteruggaaf ziektekosten/TBU	12	12	11	0
Huurtoeslag	168	164	107	0
Kindertoeslag	83	83	83	76
Zorgtoeslag	123	121	109	72
TOTAAL INKOMSTEN	1892	2023	2080	2300
Huur/hypotheek	381	381	381	381
Energie				
Gas	68	68	68	68
Elektriciteit (-/- REB vermindering)	62	62	62	62
Water	21	21	21	21
Heffingen				
Totaal gemeentelijke heffingen	0 •	11 •	34	34
Waterschapsbelastingen	0 •	10 •	17	17
Telefoon en internet	30	30	30	30
Verzekeringen				
Basispremie zk-verzekering	182	182	182	182
Aanvullende zk-verzekering	46	46	46	46
Aansprakelijkheidsverzekering	4	4	4	4
Inboedelverzekering	9	9	9	9
Begravenis/crematieverzekering	14	14	14	14
Schoolkosten/kinderopvang	58	58	58	58
Contributies en abonnementen		0	0	0
Kabel	16	16	16	16
Overige contributies/abonnementen	*	*	*	*
Vervoer	*	*	*	*
TOTAAL VASTE LASTEN	891	912	942	942
Kleding en schoeisel	160	160	160	160
Inventaris	93	93	93	93
Onderhoud huis en tuin	27	27	27	27
Extra ziektekosten	43	43	43	43
Recreatie	*	*	*	*
TOTAAL RESERVERINGSUITGAVEN	322	322	322	322
Voeding en versnaperingen	397	397	397	397
Roken	*	*	*	*
Reiniging	15	15	15	15
Persoonlijke verzorging	67	67	67	67
Huisdier	*	*	*	*
Zakgeld	*	*	*	*
Diversen (postzegels, bloemen)	26	26	26	26
Strippenkaart, fiets	45	45	45	45
TOTAAL HUISHOUDELIJKE UITG.	550	550	550	550
TOTAAL UITGAVEN	1763	1784	1814	1814
BESCHIKBAAR VOOR RESTPAKKET	129	239	266	487

* Deze posten vallen onder het restpakket

Vet en cursief Afhankelijk van gemeentelijke tarieven

• Verminderd met de kwijtschelding

Tabel 1j Echtbaar met drie kinderen (10, 12 en 14 jaar) (huur 381)

	WWB	110%	120%	150%
Netto inkomen (incl. kortingen)	1274	1401	1529	1911
Kinderbijslag	278	278	278	278
Tegemoetkoming schoolkosten	50	50	50	50
Categoriale bijstand	0	0	0	0
Heffingskortingen niet-werkgever	0	9	9	9
Belastingteruggaaf ziektekosten/TBU	12	12	11	0
Huurtoeslag	168	164	107	0
Kindertoeslag	83	83	83	76
Zorgtoeslag	123	121	109	72
TOTAAL INKOMSTEN	1988	2119	2176	2396
Huur/hypotheek	381	381	381	381
Energie				
Gas	68	68	68	68
Elektriciteit (-/- REB vermindering)	62	62	62	62
Water	21	21	21	21
Heffingen				
Totaal gemeentelijke heffingen	0 •	11 •	34	34
Waterschapsbelastingen	0 •	10 •	17	17
Telefoon en internet	30	30	30	30
Verzekeringen				
Basispremie zk-verzekering	182	182	182	182
Aanvullende zk-verzekering	46	46	46	46
Aansprakelijkheidsverzekering	4	4	4	4
Inboedelverzekering	9	9	9	9
Begrafenis/crematieverzekering	14	14	14	14
Schoolkosten/kinderopvang	66	66	66	66
Contributies en abonnementen				
Kabel	16	16	16	16
Overige contributies/abonnementen	*	*	*	*
Vervoer	*	*	*	*
TOTAAL VASTE LASTEN	899	920	950	950
Kleding en schoeisel	185	185	185	185
Inventaris	102	102	102	102
Onderhoud huis en tuin	27	27	27	27
Extra ziektekosten	47	47	47	47
Recreatie	*	*	*	*
TOTAAL RESERVERINGSUITGAVEN	360	360	360	360
Voeding en versnaperingen	514	514	514	514
Roken	*	*	*	*
Reiniging	18	18	18	18
Persoonlijke verzorging	86	86	86	86
Huisdier	*	*	*	*
Zakgeld	*	*	*	*
Diversen (postzegels, bloemen)	28	28	28	28
Strippenkaart, fiets	57	57	57	57
TOTAAL HUISHOUDELIJKE UITG.	703	703	703	703
TOTAAL UITGAVEN	1962	1983	2012	2012
BESCHIKBAAR VOOR RESTPAKKET	26	136	164	384

* Deze posten vallen onder het restpakket

Vet en cursief Afhankelijk van gemeentelijke tarieven

• Verminderd met de kwijschelding

Tabel 2a Alleenstaande onder de 65 jaar (huur 469)

	WWB	110%	120%	150%
Inkomsten				
Netto inkomen (incl. kortingen)	891	980	1069	1337
Kinderbijslag	0	0	0	0
Tegemoetkoming schoolkosten	0	0	0	0
Categoriale bijstand	0	0	0	0
Heffingskortingen niet-werkgever	0	0	0	0
Belastingteruggaaf ziektekosten/TBU	2	2	0	0
Huurtoeslag	235	234	195	0
Kindertoeslag	0	0	0	0
Zorgtoeslag	46	46	46	33
TOTAAL INKOMSTEN	1174	1262	1311	1370
Huur/hypotheek	469	469	469	528
Energie				
Gas	48	48	48	48
Elektriciteit (-/- REB vermindering)	25	25	25	25
Water	8	8	8	8
Heffingen				
Totaal gemeentelijke heffingen	0 •	0 •	28	28
Waterschapsbelastingen	0 •	0 •	8	8
Telefoon en internet	30	30	30	30
Verzekeringen				
Basispremie zk-verzekering	91	91	91	91
Aanvullende zk-verzekering	23	23	23	23
Aansprakelijkheidsverzekering	3	3	3	3
Inboedelverzekering	6	6	6	6
Begrafenis/crematieverzekering	7	7	7	7
Schoolkosten/kinderopvang	0	0	0	0
Contributies en abonnementen				
Kabel	16	16	16	16
Overige contributies/abonnementen	*	*	*	*
Vervoer	*	*	*	*
TOTAAL VASTE LASTEN	725	725	761	820
Kleding en schoeisel	48	48	48	48
Inventaris	63	63	63	63
Onderhoud huis en tuin	27	27	27	27
Extra ziektekosten	18	18	18	18
Recreatie	*	*	*	*
TOTAAL RESERVERINGSUITGAVEN	155	155	155	155
Voeding en versnaperingen	163	163	163	163
Roken	*	*	*	*
Reiniging	8	8	8	8
Persoonlijke verzorging	19	19	19	19
Huisdier	*	*	*	*
Zakgeld	*	*	*	*
Diversen (postzegels, bloemen)	18	18	18	18
Strippenkaart, fiets	12	12	12	12
TOTAAL HUISHOUDELIJKE UITG.	219	219	219	219
TOTAAL UITGAVEN	1099	1099	1136	1195
BESCHIKBAAR VOOR RESTPAKKET	74	163	175	175

* Deze posten vallen onder het restpakket

Vet en cursief ***Afhankelijk van gemeentelijke tarieven***

- Verminderd met de kwijtschelding

Tabel 2b Alleenstaande 65 jaar of ouder (huur 469)

	AOW	110%	120%	150%
Inkomsten				
Netto inkomen (incl. kortingen)	989	1088	1187	1484
Kinderbijslag	0	0	0	0
Tegemoetkoming schoolkosten	0	0	0	0
Categoriale bijstand	0	0	0	0
Heffingskortingen niet-werkgever	0	0	0	0
Belastingteruggaaf ziektekosten/TBU	12	12	11	0
Huurtoeslag	236	236	204	0
Kindertoeslag	0	0	0	0
Zorgtoeslag	46	46	46	39
TOTAAL INKOMSTEN	1284	1382	1447	1523
Huur/hypotheek	469	469	469	528
Energie				
Gas	50	50	50	50
Elektriciteit (-/- REB vermindering)	25	25	25	25
Water	8	8	8	8
Heffingen				
Totaal gemeentelijke heffingen	0 •	1 •	28	28
Waterschapsbelastingen	0 •	1 •	8	8
Telefoon en internet	30	30	30	30
Verzekeringen				
Basispremie zk-verzekering	91	91	91	91
Aanvullende zk-verzekering	23	23	23	23
Aansprakelijkheidsverzekering	3	3	3	3
Inboedelverzekering	6	6	6	6
Begravenis/crematieverzekering	0	0	0	0
Schoolkosten/kinderopvang	0	0	0	0
Contributies en abonnementen				
Kabel	16	16	16	16
Overige contributies/abonnementen	*	*	*	*
Vervoer	*	*	*	*
TOTAAL VASTE LASTEN	720	722	756	815
Kleding en schoeisel	48	48	48	48
Inventaris	63	63	63	63
Onderhoud huis en tuin	27	27	27	27
Extra ziektekosten	18	18	18	18
Recreatie	*	*	*	*
TOTAAL RESERVERINGSUITGAVEN	155	155	155	155
Voeding en versnaperingen	139	139	139	139
Roken	*	*	*	*
Reiniging	8	8	8	8
Persoonlijke verzorging	19	19	19	19
Huisdier	*	*	*	*
Zakgeld	*	*	*	*
Diversen (postzegels, bloemen)	21	21	21	21
Strippenkaart, fiets	10	10	10	10
TOTAAL HUISHOUDELIJKE UITG.	196	196	196	196
TOTAAL UITGAVEN	1071	1073	1107	1166
BESCHIKBAAR VOOR RESTPAKKET	212	309	340	356

* Deze posten vallen onder het restpakket

Vet en cursief Afhankelijk van gemeentelijke tarieven

- Verminderd met de kwijschelding

Tabel 2c Eenoudergezin met een kind (8 jaar) (huur 571)

	WWB	110%	120%	150%
Inkomsten				
Netto inkomen (incl. kortingen)	1146	1261	1375	1719
Kinderbijslag	78	78	78	78
Tegemoetkoming schoolkosten	0	0	0	0
Categoriale bijstand	0	0	0	0
Heffingskortingen niet-werkgever	122	264	273	302
Belastingteruggaaf ziektekosten/TBU	2	3	2	0
Huurtoeslag	242	239	183	9
Kindertoeslag	83	83	83	78
Zorgtoeslag	46	41	30	0
TOTAAL INKOMSTEN	1719	1969	2025	2186
Huur/hypotheek	571	571	571	571
Energie				
Gas	68	68	68	68
Elektriciteit (-/- REB vermindering)	51	51	51	51
Water	17	17	17	17
Heffingen				
Totaal gemeentelijke heffingen	0 •	0 •	34	34
Waterschapsbelastingen	0 •	0 •	17	17
Telefoon en internet	30	30	30	30
Verzekeringen				
Basispremie zk-verzekering	91	91	91	91
Aanvullende zk-verzekering	23	23	23	23
Aansprakelijkheidsverzekering	4	4	4	4
Inboedelverzekering	9	9	9	9
Begravenis/crematieverzekering	7	7	7	7
Schoolkosten/kinderopvang	0	0	0	0
Contributies en abonnementen				
Kabel	16	16	16	16
Overige contributies/abonnementen	*	*	*	*
Vervoer	*	*	*	*
TOTAAL VASTE LASTEN	886	886	937	937
Kleding en schoeisel	84	84	84	84
Inventaris	73	73	73	73
Onderhoud huis en tuin	27	27	27	27
Extra ziektekosten	22	22	22	22
Recreatie	*	*	*	*
TOTAAL RESERVERINGSUITGAVEN	205	205	205	205
Voeding en versnaperingen	263	263	263	263
Roken	*	*	*	*
Reiniging	10	10	10	10
Persoonlijke verzorging	29	29	29	29
Huisdier	*	*	*	*
Zakgeld	*	*	*	*
Diversen (postzegels, bloemen)	21	21	21	21
Strippenkaart, fiets	22	22	22	22
TOTAAL HUISHOUDELIJKE UITG.	344	344	344	344
TOTAAL UITGAVEN	1435	1435	1486	1486
BESCHIKBAAR VOOR RESTPAKKET	284	534	539	700

* Deze posten vallen onder het restpakket

Vet en cursief Afhankelijk van gemeentelijke tarieven

- Verminderd met de kwijschelding

Tabel 2d Eenoudergezin met twee kinderen (6 en 14 jaar) (huur 571)

	WWB	110%	120%	150%
Inkomsten				
Netto inkomen (incl. kortingen)	1146	1261	1375	1719
Kinderbijslag	182	182	182	182
Tegemoetkoming schoolkosten	50	50	50	50
Categoriale bijstand	0	0	0	0
Heffingskortingen niet-werkgever	122	264	273	302
Belastingteruggaaf ziektekosten/TBU	2	3	2	0
Huurtoeslag	242	239	183	9
Kindertoeslag	83	83	83	78
Zorgtoeslag	46	41	30	0
TOTAAL INKOMSTEN	1873	2123	2178	2340
Huur/hypotheek	571	571	571	571
Energie				
Gas	68	68	68	68
Elektriciteit (-/- REB vermindering)	51	51	51	51
Water	17	17	17	17
Heffingen				
Totaal gemeentelijke heffingen	0 •	0 •	34	34
Waterschapsbelastingen	0 •	0 •	17	17
Telefoon en internet	30	30	30	30
Verzekeringen				
Basispremie zk-verzekering	91	91	91	91
Aanvullende zk-verzekering	23	23	23	23
Aansprakelijkheidsverzekering	4	4	4	4
Inboedelverzekering	58	58	58	58
Begrafenis/crematieverzekering	25	25	25	25
Schoolkosten/kinderopvang	0	58	58	58
Contributies en abonnementen				
Kabel	16	16	16	16
Overige contributies/abonnementen	*	*	*	*
Vervoer	*	*	*	*
TOTAAL VASTE LASTEN	953	1011	1062	1062
Kleding en schoeisel	117	117	117	117
Inventaris	82	82	82	82
Onderhoud huis en tuin	27	27	27	27
Extra ziektekosten	26	26	26	26
Recreatie	*	*	*	*
TOTAAL RESERVERINGSUITGAVEN	252	252	252	252
Voeding en versnaperingen	323	323	323	323
Roken	*	*	*	*
Reiniging	13	13	13	13
Persoonlijke verzorging	48	48	48	48
Huisdier	*	*	*	*
Zakgeld	*	*	*	*
Diversen (postzegels, bloemen)	23	23	23	23
Strippenkaart, fiets	33	33	33	33
TOTAAL HUISHOUDELIJKE UITG.	440	440	440	440
TOTAAL UITGAVEN	1645	1703	1754	1754
BESCHIKBAAR VOOR RESTPAKKET	228	420	424	586

* Deze posten vallen onder het restpakket

Vet en cursief Afhankelijk van gemeentelijke tarieven

• Verminderd met de kwijtschelding

Tabel 2e Eenoudergezin met drie kinderen (10, 12 en 14 jaar) (huur 571)

	WWB	110%	120%	150%
Inkomsten				
Netto inkomen (incl. kortingen)	1146	1261	1375	1719
Kinderbijslag	278	278	278	278
Tegemoetkoming schoolkosten	50	50	50	50
Categoriale bijstand	0	0	0	0
Heffingskortingen niet-werkgever	122	264	273	302
Belastingteruggaaf ziektekosten/TBU	2	3	2	0
Huurtoeslag	242	239	183	9
Kindertoeslag	83	83	83	78
Zorgtoeslag	46	41	30	0
TOTAAL INKOMSTEN	1969	2219	2274	2436
Huur/hypotheek	571	571	571	571
Energie				
Gas	68	68	68	68
Elektriciteit (-/- REB vermindering)	51	51	51	51
Water	17	17	17	17
Heffingen				
Totaal gemeentelijke heffingen	0 •	0 •	34	34
Waterschapsbelastingen	0 •	0 •	17	17
Telefoon en internet	30	30	30	30
Verzekeringen				
Basispremie zk-verzekering	91	91	91	91
Aanvullende zk-verzekering	23	23	23	23
Aansprakelijkheidsverzekering	4	4	4	4
Inboedelverzekering	9	9	9	9
Begrafenis/crematieverzekering	7	7	7	7
Schoolkosten/kinderopvang	66	66	66	66
Contributies en abonnementen				
Kabel	16	16	16	16
Overige contributies/abonnementen	*	*	*	*
Vervoer	*	*	*	*
TOTAAL VASTE LASTEN	952	952	1003	1003
Kleding en schoeisel	146	146	146	146
Inventaris	93	93	93	93
Onderhoud huis en tuin	27	27	27	27
Extra ziektekosten	30	30	30	30
Recreatie	*	*	*	*
TOTAAL RESERVERINGSUITGAVEN	295	295	295	295
Voeding en versnaperingen	405	405	405	405
Roken	*	*	*	*
Reiniging	15	15	15	15
Persoonlijke verzorging	67	67	67	67
Huisdier	*	*	*	*
Zakgeld	*	*	*	*
Diversen (postzegels, bloemen)	26	26	26	26
Strippenkaart, fiets	45	45	45	45
TOTAAL HUISHOUDELIJKE UITG.	558	558	558	558
TOTAAL UITGAVEN	1806	1806	1856	1856
BESCHIKBAAR VOOR RESTPAKKET	163	413	418	580

* Deze posten vallen onder het restpakket

Vet en cursief Afhankelijk van gemeentelijke tarieven

• Verminderd met de kwijtschelding

Tabel 2f Echtbaar onder de 65 jaar (huur 571)

	WWB	110%	120%	150%
Inkomsten				
Netto inkomen (incl. kortingen)	1273	1400	1528	1910
Kinderbijslag	0	0	0	0
Tegemoetkoming schoolkosten	0	0	0	0
Categoriale bijstand	0	0	0	0
Heffingskortingen niet-werkgever	0	0	0	0
Belastingteruggaaf ziektekosten/TBU	10	10	8	0
Huurtoeslag	189	169	101	0
Kindertoeslag	0	0	0	0
Zorgtoeslag	123	121	109	71
TOTAAL INKOMSTEN	1595	1700	1746	1981
Huur/hypotheek	571	571	571	571
Energie				
Gas	50	50	50	50
Elektriciteit (-/- REB vermindering)	39	39	39	39
Water	12	12	12	12
Heffingen				
Totaal gemeentelijke heffingen	0 •	0 •	0 •	44
Waterschapsbelastingen	0 •	0 •	0 •	17
Telefoon en internet	30	30	30	30
Verzekeringen				
Basispremie zk-verzekering	182	182	182	182
Aanvullende zk-verzekering	46	46	46	46
Aansprakelijkheidsverzekering	4	4	4	4
Inboedelverzekering	9	9	9	9
Begravenis/crematieverzekering	14	14	14	14
Schoolkosten/kinderopvang	0	0	0	0
Contributies en abonnementen				
Kabel	16	16	16	16
Overige contributies/abonnementen	*	*	*	*
Vervoer	*	*	*	*
TOTAAL VASTE LASTEN	972	972	972	1033
Kleding en schoeisel	96	96	96	96
Inventaris	72	72	72	72
Onderhoud huis en tuin	27	27	27	27
Extra ziektekosten	35	35	35	35
Recreatie	*	*	*	*
TOTAAL RESERVERINGSUITGAVEN	230	230	230	230
Voeding en versnaperingen	294	294	294	294
Roken	*	*	*	*
Reiniging	10	10	10	10
Persoonlijke verzorging	38	38	38	38
Huisdier	*	*	*	*
Zakgeld	*	*	*	*
Diversen (postzegels, bloemen)	21	21	21	21
Strippenkaart, fiets	24	24	24	24
TOTAAL HUISHOUDELIJKE UITG.	386	386	386	386
TOTAAL UITGAVEN	1588	1588	1588	1649
BESCHIKBAAR VOOR RESTPAKKET	7	112	158	332

* Deze posten vallen onder het restpakket

Vet en cursief Afhankelijk van gemeentelijke tarieven

• Verminderd met de kwijtschelding

Tabel 2g Echtpaar van 65 jaar of ouder (huur 571)

	AOW	110%	120%	150%
Inkomsten				
Netto inkomen (incl. kortingen)	1364	1500	1637	2046
Kinderbijslag	0	0	0	0
Tegemoetkoming schoolkosten	0	0	0	0
Categoriale bijstand	0	0	0	0
Heffingskortingen niet-werkgever	0	0	0	0
Belastingteruggaaf ziektekosten/TBU	26	25	25	0
Huurtoeslag	276	221	159	5
Kindertoeslag	0	0	0	0
Zorgtoeslag	123	117	108	80
TOTAAL INKOMSTEN	1789	1863	1929	2131
Huur/hypotheek	571	571	571	571
Energie				
Gas	50	50	50	50
Elektriciteit (-/- REB vermindering)	39	39	39	39
Water	12	12	12	12
Heffingen				
Totaal gemeentelijke heffingen	0 •	0 •	9 •	44
Waterschapsbelastingen	0 •	0 •	9 •	17
Telefoon en internet	30	30	30	30
Verzekeringen				
Basispremie zk-verzekering	182	182	182	182
Aanvullende zk-verzekering	46	46	46	46
Aansprakelijkheidsverzekering	4	4	4	4
Inboedelverzekering	9	9	9	9
Begrafenis/crematieverzekering	0	0	0	0
Schoolkosten/kinderopvang	0	0	0	0
Contributies en abonnementen				
Kabel	16	16	16	16
Overige contributies/abonnementen	*	*	*	*
Vervoer	*	*	*	*
TOTAAL VASTE LASTEN	958	958	976	1019
Kleding en schoeisel	96	96	96	96
Inventaris	72	72	72	72
Onderhoud huis en tuin	27	27	27	27
Extra ziektekosten	35	35	35	35
Recreatie	*	*	*	*
TOTAAL RESERVERINGSUITGAVEN	230	230	230	230
Voeding en versnaperingen	268	268	268	268
Roken	*	*	*	*
Reiniging	10	10	10	10
Persoonlijke verzorging	38	38	38	38
Huisdier	*	*	*	*
Zakgeld	*	*	*	*
Diversen (postzegels, bloemen)	23	23	23	23
Strippenkaart, fiets	19	19	19	19
TOTAAL HUISHOUDELIJKE UITG.	358	358	358	358
TOTAAL UITGAVEN	1546	1546	1564	1606
BESCHIKBAAR VOOR RESTPAKKET	243	318	365	525

* Deze posten vallen onder het restpakket

Vet en cursief Afhankelijk van gemeentelijke tarieven

• Verminderd met de kwijtschelding

Tabel 2h Echtpaar met een kind (8 jaar) (huur 571)

	WWB	110%	120%	150%
Inkomsten				
Netto inkomen (incl. kortingen)	1274	1401	1529	1911
Kinderbijslag	78	78	78	78
Tegemoetkoming schoolkosten	0	0	0	0
Categoriale bijstand	0	0	0	0
Heffingskortingen niet-werkgever	0	9	9	9
Belastingteruggaaf ziektekosten/TBU	12	12	11	0
Huurtoeslag	216	196	128	0
Kindertoeslag	83	83	83	76
Zorgtoeslag	123	121	109	72
TOTAAL INKOMSTEN	1786	1901	1948	2147
Huur/hypotheek	571	571	571	571
Energie				
Gas	68	68	68	68
Elektriciteit (-/- REB vermindering)	62	62	62	62
Water	21	21	21	21
Heffingen				
Totaal gemeentelijke heffingen	0 •	0 •	0 •	34
Waterschapsbelastingen	0 •	0 •	0 •	17
Telefoon en internet	30	30	30	30
Verzekeringen				
Basispremie zk-verzekering	182	182	182	182
Aanvullende zk-verzekering	46	46	46	46
Aansprakelijkheidsverzekering	4	4	4	4
Inboedelverzekering	9	9	9	9
Begrafenis/crematieverzekering	14	14	14	14
Schoolkosten/kinderopvang	0	0	0	0
Contributies en abonnementen		0	0	0
Kabel	16	16	16	16
Overige contributies/abonnementen	*	*	*	*
Vervoer	*	*	*	*
TOTAAL VASTE LASTEN	1023	1023	1023	1074
Kleding en schoeisel	132	132	132	132
Inventaris	81	81	81	81
Onderhoud huis en tuin	27	27	27	27
Extra ziektekosten	39	39	39	39
Recreatie	*	*	*	*
TOTAAL RESERVERINGSUITGAVEN	279	279	279	279
Voeding en versnaperingen	341	341	341	341
Roken	*	*	*	*
Reiniging	13	13	13	13
Persoonlijke verzorging	48	48	48	48
Huisdier	*	*	*	*
Zakgeld	*	*	*	*
Diversen (postzegels, bloemen)	23	23	23	23
Strippenkaart, fiets	33	33	33	33
TOTAAL HUISHOUDELIJKE UITG.	457	457	457	457
TOTAAL UITGAVEN	1759	1759	1759	1810
BESCHIKBAAR VOOR RESTPAKKET	27	142	189	337

* Deze posten vallen onder het restpakket

Vet en cursief Afhankelijk van gemeentelijke tarieven

• Verminderd met de kwijtschelding

Tabel 2i Echtbaar met twee kinderen (6 en 14 jaar) (huur 571)

	WWB	110%	120%	150%
Inkomsten				
Netto inkomen (incl. kortingen)	1274	1401	1529	1911
Kinderbijslag	182	182	182	182
Tegemoetkoming schoolkosten	50	50	50	50
Categoriale bijstand	0	0	0	0
Heffingskortingen niet-werkgever	0	9	9	9
Belastingteruggaaf ziektekosten/TBU	12	12	11	0
Huurtoeslag	216	196	128	0
Kindertoeslag	83	83	83	76
Zorgtoeslag	123	121	109	72
TOTAAL INKOMSTEN	1940	2055	2101	2300
Huur/hypotheek	571	571	571	571
Energie				
Gas	68	68	68	68
Elektriciteit (-/- REB vermindering)	62	62	62	62
Water	21	21	21	21
Heffingen				
Totaal gemeentelijke heffingen	0 *	0 *	0 *	34
Waterschapsbelastingen	0 *	0 *	0 *	17
Telefoon en internet	30	30	30	30
Verzekeringen				
Basispremie zk-verzekering	182	182	182	182
Aanvullende zk-verzekering	46	46	46	46
Aansprakelijkheidsverzekering	4	4	4	4
Inboedelverzekering	9	9	9	9
Begrafenis/crematieverzekering	14	14	14	14
Schoolkosten/kinderopvang	58	58	58	58
Contributies en abonnementen		0	0	0
Kabel	16	16	16	16
Overige contributies/abonnementen	*	*	*	*
Vervoer	*	*	*	*
TOTAAL VASTE LASTEN	1081	1081	1081	1132
Kleding en schoeisel	160	160	160	160
Inventaris	93	93	93	93
Onderhoud huis en tuin	27	27	27	27
Extra ziektekosten	43	43	43	43
Recreatie	*	*	*	
TOTAAL RESERVERINGSUITGAVEN	322	322	322	322
Voeding en versnaperingen	397	397	397	397
Roken	*	*	*	*
Reiniging	15	15	15	15
Persoonlijke verzorging	67	67	67	67
Huisdier	*	*	*	*
Zakgeld	*	*	*	*
Diversen (postzegels, bloemen)	26	26	26	26
Strippenkaart, fiets	45	45	45	45
TOTAAL HUISHOUDELIJKE UITG.	550	550	550	550
TOTAAL UITGAVEN	1953	1953	1953	2004
BESCHIKBAAR VOOR RESTPAKKET	-13	102	148	297

* Deze posten vallen onder het restpakket

Vet en cursief Afhankelijk van gemeentelijke tarieven

• Verminderd met de kwijtschelding

Tabel 2j Echtbaar met drie kinderen (10, 12 en 14 jaar) (huur 571)

	WWB	110%	120%	150%
Inkomsten				
Netto inkomen (incl. kortingen)	1274	1401	1529	1911
Kinderbijslag	278	278	278	278
Tegemoetkoming schoolkosten	50	50	50	50
Categoriale bijstand	0	0	0	0
Heffingskortingen niet-werkgever	0	9	9	9
Belastingteruggaaf ziektekosten/TBU	12	12	11	0
Huurtoeslag	216	196	128	0
Kindertoeslag	83	83	83	76
Zorgtoeslag	123	121	109	72
TOTAAL INKOMSTEN	2036	2151	2197	2396
Huur/hypotheek	571	571	571	571
Energie				
Gas	68	68	68	68
Elektriciteit (-/- REB vermindering)	62	62	62	62
Water	21	21	21	21
Heffingen				
Totaal gemeentelijke heffingen	0 •	0 •	0 •	34
Waterschapsbelastingen	0 •	0 •	0 •	17
Telefoon en internet	30	30	30	30
Verzekeringen				
Basispremie zk-verzekering	182	182	182	182
Aanvullende zk-verzekering	46	46	46	46
Aansprakelijkheidsverzekering	4	4	4	4
Inboedelverzekering	9	9	9	9
Begravenis/crematieverzekering	14	14	14	14
Schoolkosten/kinderopvang	66	66	66	66
Contributies en abonnementen				
Kabel	16	16	16	16
Overige contributies/abonnementen	*	*	*	*
Vervoer	*	*	*	*
TOTAAL VASTE LASTEN	1089	1089	1089	1140
Kleding en schoeisel	185	185	185	185
Inventaris	102	102	102	102
Onderhoud huis en tuin	27	27	27	27
Extra ziektekosten	47	47	47	47
Recreatie	*	*	*	*
TOTAAL RESERVERINGSUITGAVEN	360	360	360	360
Voeding en versnaperingen	514	514	514	514
Roken	*	*	*	*
Reiniging	18	18	18	18
Persoonlijke verzorging	86	86	86	86
Huisdier	*	*	*	*
Zakgeld	*	*	*	*
Diversen (postzegels, bloemen)	28	28	28	28
Strippenkaart, fiets	57	57	57	57
TOTAAL HUISHOUDELIJKE UITG.	703	703	703	703
TOTAAL UITGAVEN	2152	2152	2152	2202
BESCHIKBAAR VOOR RESTPAKKET	-116	-1	46	194

* Deze posten vallen onder het restpakket

Vet en cursief Afhankelijk van gemeentelijke tarieven

• Verminderd met de kwijtschelding

Bijlage 2: Resultaten bestedingsruimte

In deze bijlage (tabellen 3 en 4) staan de resultaten van de bestedingsruimte nadat de noodzakelijke uitgaven uit het basispakket zijn gedaan uit de begrotingen per huishoudtype (bijlage 1). Ook staat weergegeven wat het restpakket kost en wat de bestedingsruimte is nadat deze uitgaven zijn gedaan. Zie voor de inhoud van de gekozen restpakketten bijlage 4. In tabel 3 staan de huishoudens met een gemiddelde huur en in tabel 4 staan de huishoudens met een bovengemiddelde huur.

Zo is bijvoorbeeld in tabel 3a in de tweede kolom te zien dat een alleenstaande onder de 65 jaar met een WWB-uitkering € 104,- per maand beschikbaar heeft voor het restpakket. Dit bedrag komt uit de voorbeeldbegroting van de alleenstaande. In de tweede regel van tabel 3a is af te lezen dat de totale kosten voor het restpakket € 100,- per maand zijn. Wanneer dit bedrag wordt afgetrokken van het beschikbare bedrag, resteert een saldo van € 4,- per maand. Dit is af te lezen in de derde regel bij het saldo.

In 2008 had een huishouden onder de 65 jaar dat 5 jaar of langer een inkomen had op bijstandsniveau en geen arbeidsmarktperspectief had recht op de langdurigheidstoeslag. De resultaten hiervan zijn af te lezen uit de derde kolom.

Uit tabellen 3 en 4 blijkt dat niet elk huishouden voldoende bestedingsruimte heeft om alle vrije bestedingen te (volledig) te kunnen bekostigen. Als het huishouden desondanks toch teveel uitgaven doet, ontstaat er dus een tekort op de begroting.

Resultaten na invulling van de restpakketten:

- Gemiddelde huur: tabel 3 a t/m j
- Bovengemiddelde huur: tabel 4 a t/m j

Tabel 2.1 Bestedingsruimte na basis- en restpakket

	Gemiddelde huur				Bovengemiddelde huur			
	100% (WWB/AOW)	110 %	120 %	150 %	100% (WWB/AOW)	110 %	120 %	150 %
Alleenstaande, 65 min								
Basispakket	104	168	205	351	74	163	175	175
Restpakket	4	4	62	165	-26	-1	2	-11
Alleenstaande, 65 plus								
Basispakket	242	308	370	532	212	309	340	356
Restpakket	139	97	222	370	109	171	192	194
Paar, 65 min								
Basispakket	176	284	291	522	7	112	158	332
Restpakket	56	97	93	306	-113	-74	-35	116
Paar, 65 plus								
Basispakket	329	422	433	710	243	318	365	525
Restpakket	207	248	248	505	121	144	185	320
Eenoudergezin, 1 kind van 8 jaar								
Basispakket	385	587	640	881	284	534	539	700
Restpakket	302	443	488	724	201	390	387	543
Eenoudergezin, 2 kinderen van 10 en 12 jaar								
Basispakket	338	540	592	834	228	420	424	586
Restpakket	200	337	379	604	90	217	211	356
Eenoudergezin, 3 kinderen van 10, 12 en 14 jaar								
Basispakket	264	466	519	761	163	413	418	580
Restpakket	99	236	278	503	-2	183	177	322
Paar, 1 kind van 8 jaar								
Basispakket	169	279	307	527	27	142	189	337
Restpakket	44	88	104	306	-98	-49	-9	116
Paar, 2 kinderen van 10 en 12 jaar								
Basispakket	129	239	266	487	-13	102	148	297
Restpakket	-17	27	43	245	-159	-110	-70	55
Paar, 3 kinderen van 10, 12 en 14 jaar								
Basispakket	26	136	164	384	-116	-1	46	194
Restpakket	-148	-103	-87	115	-290	-240	-200	-75

Bijlage 3: Verantwoording berekening nkomsten

Inkomsten

Het inkomen in de begrotingen is inclusief vakantietoeslag, de heffingskortingen die op de loonstrook staan (bijvoorbeeld de algemene heffingskorting en de arbeidskorting). De heffingskortingen die via de voorlopige teruggaaf moeten worden aangevraagd (bijvoorbeeld de combinatiekorting) worden daarna bij het inkomen geteld. Het uitgangspunt is dat huishoudens alle kortingen waar ze recht op hebben ook daadwerkelijk aanvragen. Hieronder volgt een voorbeeldberekening.

Langdurigheidstoeslag

In 2004 is in het kader van de Wet werk en bijstand de langdurigheidstoeslag ingevoerd. Huishoudens (onder de 65 jaar) die 5 jaar of langer moeten rondkomen van een minimuminkomen en geen arbeidsmarktperspectief hebben, komen hiervoor in aanmerking. Jaarlijks krijgen gehuwden € 473,-, éénuoudergezinnen € 425,- en alleenstaanden € 331,-. In dit onderzoek vergelijken we huishoudens die in aanmerking komen voor de toeslag met de huishoudens die hier geen recht op hebben. In de tabellen 4 en 5 van bijlage 2 is de langdurigheidstoeslag verwerkt.

Vanaf 1 januari 2009 is de langdurigheidstoeslag overgeheveld vanuit de WWB naar het gemeentefonds, waardoor gemeenten meer vrijheid hebben over de toeslag. Ook kunnen mensen met inkomen uit werk in aanmerking komen voor de langdurigheidstoeslag.

Tegemoetkoming buitengewone uitgaven (TBU)

Ziektekosten zijn als buitengewone uitgaven aftrekbaar van de inkomstenbelasting. Wie een laag inkomen heeft, kon hoge ziektekosten echter nooit volledig als aftrekpost verzilveren. Door de Tegemoetkoming buitengewone uitgaven bestaat voor deze groep de mogelijkheid om (een deel van) de aftrekposten toch uitbetaald te krijgen.

Vanaf 1 januari 2009 wordt de mogelijkheid om buitengewone uitgaven op te voeren als persoonsgebonden aftrek beperkt. De premie voor de aanvullende ziektekostenverzekering mag niet meer worden opgevoerd en wordt het forfait voor medicijnen voor thuisgebruik afgeschaft. Waar huishoudens met een laag inkomen zonder extra zorgkosten in de huidige situatie nog in aanmerking komen voor TBU, is dat vanaf 2009 waarschijnlijk niet meer het geval.

Naast bovenstaande inkomsten wordt ook rekening gehouden met de huurtoeslag, de kinderbijslag en de Tegemoetkoming schoolkosten.

Bijlage 4: Verantwoording berekening uitgaven

Het Nibud gebruikt diverse bronnen voor de referentiecijfers. Hieronder volgt een korte weergave van keuzes en bronnen uitgesplitst naar het basis- en restpakket. Eerst worden de standaardposten beschreven uit basispakket en restpakket. Verderop in deze bijlage staan de uitgangspunten beschreven van de alleenstaande van 65 jaar of ouder met een specifieke zorgvraag.

Basispakket

Huur

Er is gekozen voor een gemiddelde huur en een huur die anderhalf keer zo hoog ligt. Er is hierbij rekening gehouden met het aantal personen in het huishouden en de hoogte van het inkomen. Een alleenstaande heeft een gemiddelde huur van € 313,- bij een inkomen van minder dan 150 procent van het minimum. Bij het hoogste inkomensniveau is dat € 352,-. Meerpersoonshuishoudens hebben een gemiddelde huur van € 381,-. Hierbij maakt het inkomen tot en met 150 procent van het minimum geen verschil. De bovengemiddelde huur komt hiermee respectievelijk op € 469,-, € 528,- en € 571,-.

De hoogte van de gemiddeld waargenomen huurprijzen blijkt voornamelijk af te hangen van de omvang van het huishouden en de hoogte van het inkomen. Voor elk van de voorbeeldhuishoudens in deze rapportage is gekeken hoeveel men gemiddeld uitgeeft aan huur bij een bepaald inkomensniveau. Als bron is hierbij uitgegaan van het Budgetonderzoek van het CBS, dat ook de basis is van veel andere gemiddelde cijfers over bestedingen van huishoudens in deze rapportage en zoals het Nibud die hanteert.

De hoogte van de gemiddelde huurprijzen voor de voorbeeldhuishoudens zijn als volgt: 313 euro per maand voor alleenstaanden bij een inkomensniveau tot en met 120 procent van het minimum. Bij een inkomensniveau van 150 procent is de gemiddelde huur 352 per maand. Voor meerpersoonshuishoudens is de gemiddelde huur 381 euro per maand voor alle inkomensniveaus. Om te laten zien wat de bestedingsruimte is van huishoudens in het geval er hoge woonlasten zijn, zijn ook berekeningen gemaakt waarbij is uitgegaan van een bovengemiddelde huur. Dat wil zeggen een huur die anderhalf keer zo hoog is als de gemiddelde huur voor het betreffende voorbeeldhuishouden. De bovengemiddelde huur bedraagt dan 470 euro per maand voor alleenstaanden (528 euro bij een inkomen van 150 procent) en 572 euro voor meerpersoonshuishoudens. Het gaat dus om gemiddelde huren voor huishoudens met een inkomensniveau zoals in dit rapport gehanteerd wordt.

Voor een inschatting om hoeveel huishoudens in Nederland het gaat die dergelijke woonlasten hebben, is gekeken naar de cijfers uit de CBS-huurenquête. De uitkomsten hiervan zijn gerapporteerd in rapport "Feiten en achtergronden van het huurbeleid 2008" (Ministerie van VROM, 11 november 2008). Hieruit blijkt dat 25 procent van de huurwoningen een huur hebben

onder de kwaliteitskortingsgrens van 348,99 euro per maand (juli 2008) en 54 procent van de huurwoningen een huur hebben tussen 348,99 en de aftoppingsgrens 499,51 euro. 15% van de huurwoningen liggen met hun prijs tussen 499,51 en 631,73 euro.

Energie

Dit is 90% van de prijs van gemiddeld gebruik naar huishoudtype met een opslag voor huishoudens van 65 jaar of ouder. Daarbij hanteert het Nibud de prijs van het gemiddelde verbruik.

Heffingen

Dit zijn gemeentelijke en waterschapsheffingen verminderd met eventuele kwijtschelding.

Telefoon en internet

Een bedrag dat is gebaseerd op de goedkoopste manier van bellen inclusief internet. Een mobiele telefoon met prepaid en een kabelverbinding voor het internet.

Ziektekostenverzekering

Dit betreft de nominale premie van de basisverzekering plus een aanvullende verzekering en de minst uitgebreide tandartsverzekering.

Overige verzekeringen

Dit betreft een aansprakelijkheidsverzekering, een inboedelverzekering en voor volwassenen in huishoudens onder de 65 jaar een uitvaartverzekering.

Schoolkosten

Bedragen op basis van Nibud-onderzoek. Mediaanbedragen exclusief reiskosten. Voor huishoudens die recht hebben op een tegemoetkoming in de schoolkosten is dit hiermee verrekend.

Kinderopvang

Kosten inclusief de vergoeding van het rijk en die via de bijzondere bijstand.

Kabel

Lokaal maandbedrag voor kabelaansluiting.

Kleding

Bedragen zijn gebaseerd op het Nibud-basispakket voor kleding.

Inventaris en onderhoud

Bedragen zijn gebaseerd op het Nibud-basispakket voor inventaris en onderhoud.

Niet-vergoede ziektekosten

In het basispakket zitten kosten die elk huishouden heeft. Dit betreft de huisapotheek: pleisters, aspirines e.d.

Voeding

Bedragen zijn gebaseerd op een standaardvoeding van het Voedingscentrum en prijzen van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS).

Reiniging

Een bedrag per huishouden en een bedrag per persoon op basis van Nibud-onderzoek.

Persoonlijke verzorging

Een bedrag per persoon op basis van Nibud-onderzoek

Diversen

Een bedrag per huishouden en een bedrag per persoon voor diverse uitgaven.

Strippenkaart en fiets

Voor ieder lid van het huishouden de kosten van een fiets en één strippenkaart.

Restpakket

In dit onderzoek is een restpakket doorberekend. Het onderstaande lijstje geeft aan wat in dit restpakket zit. Dit restpakket is een voorbeeld van uitgaven waar huishoudens mee geconfronteerd kunnen worden en kan per situatie verschillen.

- (openbaar) vervoer
- lidmaatschap en gebruik van de bibliotheek
- een krant
- zakgeld (voor de kinderen)
- recreatie
- één tijdschrift
- huisdier

De bedragen die horen bij de uitgavenposten in het restpakket zijn slechts ter illustratie van een mogelijke situatie. Ze zijn vastgesteld met behulp van een vrij beperkte inventarisatie en zijn niet het gevolg van gedegen onderzoek.

Openbaar vervoer

In de restpakketten zijn voor de huishoudens met een WWB-uitkering geen extra kosten voor vervoer opgenomen. In de huishoudens waarbij iemand werkt is een extra bedrag voor het openbaar vervoer opgenomen, namelijk de kosten voor woon-werkverkeer. Hiervoor wordt gerekend met een bedrag van 60 euro per maand.

Lidmaatschap bibliotheek

Voor ieder lid van het huishouden zijn de maandelijkse kosten van een jaarabonnement van de bibliotheek opgenomen. Er is uitgegaan van gemiddelde kosten van 30 euro per jaar. Voor 65-plussers is dit 25 euro.

Krant

Dit zijn de maandkosten van een abonnement op een landelijk of regionaal dagblad. De kosten bedragen ruim 20 euro per maand.

Zakgeld kinderen

Deze bedragen komen uit het reguliere onderzoek van het Nibud en variëren van 5 tot 35 euro per kind per maand, afhankelijk van de leeftijd.

Recreatie

Voor deze post is een bedrag opgenomen dat gelijk is aan het vakantiegeld van het betreffende huishouden.

Tijdschrift

Voor deze post is een gemiddeld maandbedrag voor een abonnement meegenomen van 7,50 euro.

Huisdier

Dit zijn de gemiddelde maandkosten voor een hond inclusief de hondenbelasting van 30 euro per maand.

Bijlage 5: Uitgaven aan kunstbeoefening

Tabel 5.1: Uitgaven cultuurdeelname naar bevolkingscategorie

Gemiddelde jaarlijkse uitgaven maandelijkse cultuurdeelnemers (in euro's)			
bevolkingscategorie	contributie, les/cursusgeld	kleding, instrumenten, materialen	totaal
Sekse			
Man	110	124	234
Vrouw	173	131	304
Leeftijd			
6-12 jaar	138	60	198
13-18 jaar	176	133	309
19-30 jaar	94	133	227
31-40 jaar	125	124	249
41-50 jaar	139	142	281
51-64 jaar	154	147	301
65+ jaar	150	88	238
Opleiding			
Laag	114	71	185
middelbaar	111	121	232
hoog	174	156	330
Inkomen			
Minimum: alleenstaand	86	217	303
minimum: samenwonend	118	109	227
modaal	142	101	243
twee maal modaal of meer	142	120	262
arbeidspositie			
scholier/student	143	84	227
werkzaam: 1-20 uur p/week	124	181	305
werkzaam: 21 uur of meer p/weel	140	137	277
huisvrouw/-man	16	145	251
werkloos/arbeidsongeschikt	125	145	270
gepensioneerd/vervroegd uitgetreden	140	90	230
anders	249	203	452
Huishouden			
alleenstaand	189	158	347
2 volwassenen: geen thuiswonend kind	127	124	251
2 volwassenen: wel thuiswonend kind	111	112	223
1 volwassene: thuiswonend kind	151	96	247
anders	205	113	318
Totaal	139	127	266

Bron: WJH Mulier Instituut, 2006

Tabel 5.2 Gemiddelde jaarlijkse uitgaven naar culturele activiteit

Gemiddelde jaarlijkse uitgaven maandelijksse cultuurdeelnemers (in euro's)			
Culturele activiteit	contributie, les/cursusgeld	kleding, instrumenten, materialen	Totaal
Audiovisueel	86	140	226
Fotografie (geen vakantie- of familiekiekjes)	116	212	328
Film of video (geen vakantie- of familiekiekjes)	33	203	236
Multimedia op de computer (flash, demo's, webpages, e.d.)	87	93	180
Beeldend	161	159	320
Schilderen, tekenen, grafiek	190	175	365
Beeldhouwen, boetseren, pottenbakken, sieraden maken	242	256	498
Werken met textiel	157	145	302
Andere beeldende activiteiten (emallieren, boekbinden e.d.)	124	217	341
Dans	170	97	267
Klassiek ballet	519	102	621
Moderne dans	167	194	361
Stijldans	155	59	214
Jazzdans, showdans, tapdance	126	293	419
Hiphop, streetdance, breakdance	94	234	328
Volksdans, werelddans, historische dans	208	86	294
Majoretten, twirl	93	50	143
Muziek	167	136	303
Zang	177	88	265
Instrument klassiek of jazz	270	232	502
Instrument pop	144	196	340
Instrument harmonie, fanfare, brassband	185	120	305
Instrument wereld- of volksmuziek	243	187	430
Componeren	92	398	490
Muziek op de computer	62	134	196
Andere muziekactiviteiten	140	228	368
Schrijven	134	130	264
Verhalen of gedichten (geen sinterklaasgedichten)	135	132	267
Toneelstukken	80	48	128
Theater	240	131	371
Toneel, cabaret	182	82	264
Muziektheater	375	207	582
Mime- en bewegingstheater	193	24	217
Poppenspel	238	55	293
Totaal	139	127	266

Bron: WJH Mulier Instituut, 2006

Tabel 3 Inventarisatie tarieven standaardpakket cursussen onder 25 instellingen

Cursussen	gemiddelde vraagprijs per uur	aantal aanbieder s	Gemiddel d aantal weken	Gemiddel de contacttij d	laagste vraagprijs per uur	hoogste vraagprijs per uur	Prijs per maand*
piano <18 individueel	33	16	36	28	19	46	45
piano <18 groepsles	17	20	36	40	5	39	31
piano licht >18 individueel	48	20	33	32	20	66	60
piano licht >18 groepsles	24	17	26	37	10	64	41
saxofoon <18 individueel	33	16	36	28	19	46	45
saxofoon <18 groepsles	17	20	36	40	5	39	31
saxofoon >18 individueel	45	20	33	32	20	66	56
saxofoon >18 groepsles	23	17	26	37	8	64	41
gitaar < 18 individueel	32	15	34	26	19	46	44
gitaar < 18 groepsles	16	20	36	42	3	39	28
zang <18 individueel	34	10	21	18	12	46	45
zang < 18 groepsles	15	16	24	37	4	24	26
klassiek ballet kindercursus beginners	6	17	23	38	2	8	16
klassiek ballet jongeren gevorderden	7	13	17	32	5	10	21
flamenco / tango	8	12	14	33	6	10	18
hiphop / breakdance	7	14	20	37	5	10	21
portrettekenen beginners	5	13	14	77	4	9	30
aquarelleren gevorderden	5	13	15	75	4	8	30
tekenen/schilderen kindercursus	4	13	13	49	2	6	15
beeldhouwen in hout (of materiaal naar keuze	5	13	14	77	4	7	30
fotografie beginners	6	13	10	77	4	9	21
theater beginnerscursus	5	12	14	42	3	10	17
theatercircuitus gevorderden / deelname aan	6	12	14	57	4	8	23
theatergroep/productie deelname aan	5	11	15	53	3	8	20
jeugdtheaterschool/klas schrijven	7	7	4	38	5	10	17

Noot: * Op basis van 1 contactmoment per week

Bron: Cultuurwerk Nederland/Kunstconnectie, nov.-dec. 2008, bewerking: Nibud